

Business case

Zuid-West- Vlaanderen

colofon

InnoFiNS is een FWO-SBO project dat de implementatie van innovatieve financiering voor natuurgebaseerde oplossingen in Vlaamse steden onderzoekt.

Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt brengen hiervoor onderzoekers uit verschillende disciplines - financiën en economie, bestuur, recht, planning en ontwerp, en sociologie - samen. Zij ontwerpen business cases voor concrete projecten in vier stedelijke living labs. Het project loopt van oktober 2021 tot en met september 2025.

Auteurs

Steven De Vadder

Thomas Machiels

Wouter Van Dooren

Tom Coppens

Publicatiedatum

1 april 2026

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt door de financiering van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen voor Strategisch Basisonderzoek.

Website: www.innofins.be

Contact: innofins@uantwerpen.be

**Dit rapport bevat de mening van de auteur(s) en niet noodzakelijk die van de lokale partners betrokken bij de living lab Zuid-West-Vlaanderen*

Samenvatting

Zuid-West-Vlaanderen wordt gekenmerkt door een sterke agrarische aanwezigheid en een versnipperde open ruimte. De regio staat voor uitdagingen op het vlak van waterkwaliteit, droogte, erosie, overstromingsrisico's en biodiversiteitsherstel. Daarbovenop wordt Vlaanderen geconfronteerd met Europese verplichtingen inzake waterbeheer en biodiversiteit, waarvan de naleving aanzienlijke (financiële) druk uitoefent op de overheden. De business case onderzoekt hoe landbouwers via financiële compensaties gestimuleerd kunnen worden om vrijwillig groenblauwe maatregelen te realiseren die bijdragen aan het klimaatrobust inrichten van een waterloop, de Slijpbeek. Deze maatregelen kunnen verschillende zaken omvatten: ecologische oeverinrichting, bufferstroken en infiltratiezones, aangevuld met bodembeheerpraktijken zoals erosiebestrijding, humusopbouw en teeltplannen op maat. Samen dragen ze bij aan een betere waterkwaliteit, grotere droogteresistentie en minder overstromingsgevoeligheid.

De klassieke aanpak van beheerovereenkomsten, ecoregelingen, niet-productieve investeringssteun... kan slechts op beperkte bijval rekenen en wordt gefinancierd door beperkte publieke middelen. Nochtans zijn er ook andere actoren die rechtstreeks voordeel halen uit de levering van ecosysteemdiensten door de landbouw. De business case focust daarom op drie actoren. Ten eerste moet De Watergroep zich momenteel berusten op dure end-of-pipe technieken om het drinkwater te zuiveren (bv. van triazolen), terwijl investeringen in bronmaatregelen die vervuiling kunnen voorkomen. Ten tweede dragen verzekeraars kosten via de brede weersverzekering voor mislukte oogsten en de brandverzekering bij overstromingsschade. Door preventieve maatregelen te ondersteunen, kunnen toekomstige schadeclaims beperkt blijven, ondanks de toenemende klimaatrisico's. Ten derde ondervinden lokale voedselverwerkende bedrijven de impact op hun toelevering. Droogte of wateroverlast beïnvloeden de beschikbaarheid van stabiele oogstvolumes, kwaliteit en kostprijs van landbouwgrondstoffen. Daarnaast zijn ze ook gebaat bij een betere waterhuishouding aangezien ze zelf zeer veel water gebruiken: spoelen, schillen, blancheren, afkoelen, intern transport, behandelen van afvalwater... Tot slot kan investeren in natuurgebaseerde oplossingen kaderen binnen het maatschappelijk verantwoord ondernemen (cfr. Corporate Social Responsibility).

Als financieel arrangement werd een Payment for Ecosystem Services (PES) bestudeerd om de aanbieder van de ecosysteemdienst, de landbouwers langsheen de Slijpbeek, te koppelen aan de drie baathebbers. Het centrale idee is om de positieve externaliteiten te vermarkten. De haalbaarheid werd onderzocht aan de hand van interviews. Daaruit blijkt dat er een voorzichtige bereidheid is bij landbouwers omdat PES meer inspraak, flexibiliteit en inkomensdiversificatie biedt. Tegelijk leven er zorgen over administratieve lasten, gebrekkige waardering van reeds geleverde inspanningen, beperkte handelingsvrijheid onder contracten met afnemers en de onzekerheid over de toekomst van de sector.

Aan de vraagzijde blijkt het moeilijker om De Watergroep, verzekeraars en bedrijven tot investeringen te mobiliseren. De terughoudendheid houdt onder andere verband met beperkte capaciteit, collectieve-actieproblemen, moeilijk te monetariseren baten, of een voorkeur voor eigen terreinmaatregelen. Daarnaast zijn er nog andere barrières die een vlotte uitrol van de business case vermoeilijken. Zo vergen de te nemen maatregelen binnen de PES-overeenkomsten extra vergunningen en blijft het onzeker of voldoende landbouwers zullen deelnemen met voldoende verregaande maatregelen om de positieve voordelen te realiseren. Daarbij concluderen we dat een realistische start van PES in de Slijpbeekvallei publieke cofinanciering vraagt als hefboom. Een kleinschalig pilootproject kan helpen om baten zichtbaar te maken, vertrouwen op te bouwen en expertise te ontwikkelen. Op basis daarvan kan het systeem later opgeschaald worden en kan (gedeelte) financiering met niet-traditionele actoren haalbaar worden.

Inhoudstafel

1.	Inleiding	6
1.1	Methode	6
2.	Wat moet er gebeuren?	8
2.1	Situatieschets	8
2.1.1	Europese doelstellingen	8
2.1.2	Zuid-West-Vlaanderen	9
2.2	Welke NBS stellen we voor?	12
2.3	Kostprijs NBS	16
3.	Wie betrekken we hierbij?	17
3.1	Voorzieners van ecosysteemdiensten	17
3.2	Baathebbers van ecosysteemdiensten	18
3.2.1	De Watergroep	18
3.2.2	Verzekeraars	19
3.2.3	Lokale bedrijven	21
3.3	Geleverde ecosysteemdiensten	23
4.	Financieel concept: Payment for ecosystem services	25
4.1	Bijhorend governance om financiering te realiseren	26
5.	Haalbaarheid	30
5.2	Economisch	30
5.1.1	Aanbodzijde	30
5.1.2	Vraagzijde	30
5.1.3	Co-financiëring	33
5.2	Ruimtelijk	33
5.3	Bestuurskundig	34
5.4	Juridisch	36
5.5	Sociaal	37
6.	Conclusies en aanbevelingen	39

1 Inleiding

De waterhuishouding in vele regio's in Vlaanderen kampt met verschillende problemen, met als voornaamste risico's watertekorten, overstromingen en een dalende waterkwaliteit. In het waterbeleid wordt steeds meer aandacht gegeven aan natuurgebaseerde oplossingen, dit zijn oplossingen voor maatschappelijke problemen waarbij beroep wordt gedaan op natuurlijke processen, zoals natuurlijke infiltratie, (her)meanderen van rivieren, natuurlijke waterzuivering en het creëren van overstroombare gebieden. Daarbij wordt verondersteld dat een natuurgebaseerde aanpak voor de waterproblematiek vele voordelen heeft ten opzichte van de traditionele oplossingen in het waterbeleid zoals de aanleg van bijkomende rioleringen, dijken en waterzuiveringsinstallaties. De bestaande literatuur benadrukt echter dat natuurgebaseerde oplossingen vaak transversaal zijn over verschillende beleidssectoren en beleidsniveaus, waardoor een geïntegreerde aanpak noodzakelijk is.

Aangezien de regio Zuid-West-Vlaanderen gekenmerkt wordt door agrarische activiteit, stellen we ons in deze businesscase de vraag hoe we landbouwers kunnen stimuleren om vrijwillig groenblauwe, natuurgebaseerde maatregelen te nemen. Deze maatregelen beogen het verbeteren van de waterkwaliteit, tegengaan van erosie en het vergroten van de weerbaarheid tegen droogte en piekregen. De businesscase concretiseert dit via een ruimtelijk voorstel langsheen de Slijpbeek, waar ecologische oevers en andere maatregelen door aanliggende landbouwers kunnen bijdragen aan ecologische, economische en maatschappelijke winsten. In tegenstelling tot de klassieke beheerovereenkomsten tussen overheid en landbouwer, die slechts beperkt ingezet worden, betrekken we in dit onderzoek ook niet-traditionele actoren als (co)financieerders. De gecreëerde meerwaarde van de ecosysteemdiensten zijn namelijk diffuus en zullen te baten zijn van verschillende stakeholders.

Het document vormt een samenvatting van het proces binnen de Urban Living Lab Zuid-West-Vlaanderen, doorlopen tussen december 2023 en september 2025. Het document heeft als doel een inspiratiebron te bieden voor intensieve landbouwregio's in Vlaanderen. Dit door enerzijds het huidige beleidsmodel te analyseren, en anderzijds door een voorstel te doen voor een pragmatische aanpak opdat een natuurgebaseerde aanpak

versneld kan worden opgeschaald. Het document bundelt kennis vanuit verschillende hoeken, en is vooral gericht aan lokale en bovenlokale (stedenbouwkundige) planners en beleidsmakers betrokken bij de uitrol van natuurgebaseerde oplossingen. We geloven immers dat meer inzicht in financiering ondersteunend kan werken richting realisatie en dat een financieel arrangement reeds in de vroeg fase van planvorming zou moeten onderzocht worden.

De business case is als volgt opgebouwd: vooreerst wordt de methode kort besproken, in het tweede deel worden vervolgens de natuurgebaseerde oplossingen van deze Living Lab omschreven, welke stakeholders er betrokken worden en welke ecosysteemdiensten de natuurgebaseerde oplossingen leveren, om daaropvolgend in het derde deel een innovatief financieel voorstel uit te werken, met bijhorende governance structuur. De haalbaarheid van het voorstel wordt vervolgens afgetoetst aan vijf aspecten: ruimtelijke haalbaarheid, bestuurskundige haalbaarheid, juridische haalbaarheid, economische haalbaarheid en sociale haalbaarheid, waarbij zowel de risico's als opportuniteiten in beeld worden gebracht. Tot slot wordt er afgesloten met een nabeschuiving, conclusie en aanbevelingen.

1.1 Methode

De opzet van deze business case is niet om zelfbedruipende natuurgebaseerde oplossingen te realiseren, maar om de bereidheid van actoren in beeld te brengen om een alternatieve financiële oplossing te bewerkstelligen. De natuurgebaseerde oplossingen in dit voorstel voorzien immers in publieke goederen, zoals onder meer biodiversiteit, zuiver water en recreatiemogelijkheden, die we liever niet overlaten aan de 'markt'. Met deze business case willen we vooral aantonen dat samenwerken aan een natuurgebaseerde aanpak een grotere publieke meerwaarde kan creëren dan de manier waarop er vandaag wordt gewerkt, ieder apart. Net door samen te werken en investeringslogica's op elkaar af te stemmen, zijn de grootste publieke winsten te behalen.

Dit businessmodel is opgebouwd op basis van onderstaand framework.

1. Er wordt gestart met het in kaart brengen van de natuurgebaseerde oplossing op basis van volgende vragen; Wat is het doel? Waar wordt het voorzien? Met welke biofysische en ruimtelijke

systemen moet er rekening worden gehouden?... Dit eerste deel werd uitgebreid behandeld in de 'Conceptnota' (2023).¹ In deze nota wordt hierop verder gebouwd met het in beeld brengen van de ecosysteemdiensten die geleverd worden door de natuurgebaseerde oplossing. Daarbij wordt er ook een voorzichtige schatting gemaakt van de kostprijs van de Natuurgebaseerde oplossing. Deze kosten zijn ruwe ramingen op basis van referentie kostprijzen.

2. De ecosysteemdiensten worden vervolgens telkens gerelateerd aan een actor die deze zou waarderen. Uiteraard zijn veel van deze diensten van algemeen belang, maar een actor zoals Agentschap Natuur en Bos (ANB) hecht bijvoorbeeld meer waarde aan het realiseren van, bijvoorbeeld, 'habitat type X in Natura2000 gebied' omdat ze bepaalde doelstellingen heeft om habitats te herstellen en beschermen. Daarnaast speelt schaal ook een rol: de nabijheid van een natuurgebaseerde oplossing levert ecosysteemdiensten op voor de buurt, maar kan ook op grotere schaal een invloed hebben, bijvoorbeeld benedenstrooms in het watersysteem, op een groenverbinding tussen twee bosgebieden... Ook actoren die op deze grotere schaal kunnen meegenieten van de geleverde ecosysteemdiensten worden mee in beeld gebracht.

3. In de derde stap wordt een synthese gemaakt van het voorgaande in de vorm van een alternatieve financiële oplossing bestaande uit een financieel arrangement en een governance arrangement. Het Urban Living Lab Zuid-West-Vlaanderen onderzoekt een Payment for ecosystem services aanpak, met aandacht voor de governance structuur om de business case en de uitvoering van de natuurgebaseerde oplossing op te schalen en (versneld) te realiseren.

4. In het vierde deel worden vervolgens de haalbaarheid en risico's van het concept afgetoetst op basis van de verschillende onderzoeksdisciplines. In dit laatste deel worden de belangrijkste bedenkingen richting haalbaarheid, in de vorm van risico's, knelpunten en opportuniteiten vanuit de onderzoekers meegegeven. De haalbaarheid werd getoetst via kwalitatieve interviews. Zo werden 19 landbouwers langsheen de Slijpbeek in Zuid-West-Vlaanderen geïnterviewd, voornamelijk familiebedrijven actief als akkerbouwers met middelgrote bedrijfsoppervlaktes. De steekproef

omvatte oudere landbouwers, met slechts twee jongere bedrijfsleiders. Naast de landbouwers zelf werden ook gesprekken gevoerd – zowel in persoon als via mailverkeer – met landbouwverenigingen, (voedselverwerkende) bedrijven, Assuralia, VLM, VMM, Inagro en de Provincie West-Vlaanderen. Deze brede waaier aan actoren liet ons toe om de haalbaarheid vanuit verschillende invalshoeken (praktijk, beleid, bedrijfsleven en verzekeringssector) te benaderen.

5. Tot slot eindigen we met het formuleren van aanbevelingen.

2 Wat moet er gebeuren?

2.1 Situatieschets

2.1.1 Europese doelstellingen

Binnen InnofiNS wordt getracht om de Europese doelstellingen concreet te vertalen naar de lokale context. Eind 2000 werd de kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) in het leven geroepen. Dit is de belangrijkste Europese wetgeving voor het waterbeleid. Ze verplicht lidstaten om tegen 2027 voor alle oppervlaktewateren en grondwater een goede ecologische en chemische toestand te realiseren.² In artikel 4 worden de specifieke milieudoelstellingen (en afwijkingsmogelijkheden) omschreven. Met deze richtlijn werden globale doelstellingen vastgelegd met hun bijhorende principes. De richtlijn vereist een integrale aanpak via stroomgebiedbeheerplannen en legt de nadruk op duurzaam gebruik van water, bescherming van aquatische ecosystemen en preventie van verdere achteruitgang. Lidstaten moeten hun waterlichamen in kaart brengen, monitoren en gerichte herstelmaatregelen nemen, waaronder beekherstel, bufferzones of het beperken van lozingen.

De Grondwaterrichtlijn (2006/118/EG) is een aanvulling op de Kaderrichtlijn Water en legt specifieke verplichtingen op ter bescherming van het grondwater tegen verontreinigende stoffen zoals nitraten en pesticiden.³ In België heeft slechts 27,4% van de oppervlaktewateren een goede ecologische toestand.⁴ Alle oppervlaktewateren en bijna de helft van de grondwaterlichamen bevinden zich in een slechte chemische toestand. Agrarische activiteit wordt daarbij als een van de voornaamste bronnen van vervuiling geïdentificeerd.⁵ Bovendien vormt waterschaarste een toenemende, dringende bedreiging voor het grondwater. Niet-naleving van de richtlijnen kan leiden tot inbreukprocedures

door de Europese Commissie. Zo heeft de Europese Commissie België reeds voor het Hof van Justitie gedaagd in juli 2024.⁶ Dat deed de Commissie omdat ze van oordeel is dat het Vlaams Gewest onvoldoende maatregelen neemt tegen nitraatverontreiniging van oppervlakte- en grondwater door de landbouw. Zo nam dergelijke verontreiniging de voorbije jaren aanzienlijk toe waardoor de wateren in onze regio behoren tot de meest vervuilde in de Europese Unie.⁷ België riskeert financiële sancties bij een gebrekkige implementatie van de Europese wetgeving. Ook steden en gemeenten zouden indirect in het vaarwater van de Europese boetes en dwangsommen terecht kunnen komen. Aangezien lokale besturen bevoegd zijn voor verschillende aspecten van waterbeheer – en richtlijnen uit het Unierecht directe werking kunnen hebben – rijst de vraag in hoeverre boetes op hen kunnen worden verhaald, en hoe dit risico tot een minimum kan worden beperkt. Het is daarom raadzaam dat lokale overheden proactief gevolg geven aan de Europese verplichtingen, en deze vertalen naar concrete acties.

Naast de lopende inbreukprocedures inzake nitraatverontreiniging kwam het Belgische waterbeheer ook op andere vlakken in het Europese vizier. De Europese Overstromingsrichtlijn verplicht lidstaten om gebieden met overstromingsrisico's in kaart te brengen en aangepaste beheerplannen op te stellen.⁸ Beheerplannen voor overstromingsrisico's moeten alle aspecten van overstromingsrisicobeheer behandelen, met nadruk op preventie, bescherming en paraatheid. Deze beheerplannen kunnen ook het bevorderen van duurzaam landgebruik, het verbeteren van waterretentie en het gecontroleerd laten overstromen van bepaalde gebieden bij een overstromingsgebeurtenis omvatten. In een evaluatie van de overstromingsrisicobeheerplannen 2022-2027 van de Europese Commissie over de waterweerbaarheid van de EU, wordt er aangeraden om onverminderd inspanningen te blijven leveren. België moet daarbij duidelijke en tijdsgebonden doelstellingen formuleren, gekoppeld aan meetbare

2 Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/60/oj>

3 Directive 2006/118/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the protection of groundwater against pollution and deterioration. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/118/oj/>

4 https://belgium.representation.ec.europa.eu/actualites/en-belgique-comme-en-europe-il-faut-redoubler-defforts-pour-protoger-les-eaux-encore-trop-polluees-2025-02-04_nl

5 European Environment Agency, Zal, N., Whalley, C., Christiansen, T., Kristensen, P. et al., European waters – Assessment of status and pressures 2018, Publications Office, 2018, <https://data.europa.eu/doi/10.2800/303664>

6 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_3743

7 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/07/25/europese-commissie-daagt-belgie-voor-hof-van-justitie-wegens-vla/>

8 Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks (Text with EEA relevance). <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2007/60/oj/eng>

voortgangsindicatoren, die bovendien beter op elkaar afgestemd zijn tussen de verschillende regio's.⁹

Tot slot heeft ook de EU biodiversity Strategy 2030, met de juridische vertaling van bepaalde doelstellingen in de recent goedgekeurde Europese Natuurherstelwet, een invloed op deze business case. De Europese biodiversiteitsstrategie stelt bijvoorbeeld als doel om tegen 2030 minstens 25.000 kilometer aan rivieren opnieuw vrij te laten stromen, het pesticidegebruik te verminderen en een strengere bescherming van Natura 2000-gebieden.¹⁰ De Herstelwet verplicht lidstaten om tegen 2030 minstens 30% van de gedegradeerde ecosystemen te herstellen, met opklimmende doelstellingen tot 2050.¹¹ Aangezien het herstel van ontwaterde veengebieden een van de meest kostenefficiënte manieren is om emissies in de landbouwsector te reduceren, moeten EU-lidstaten tegen 2030 ook minstens 30% van die veengebieden herstellen (waarvan minstens een kwart moet worden hervernat), en tegen 2050 minstens 50% (waarvan minstens een derde moet worden hervernat). Hervernatting blijft daarbij wel vrijwillig voor landbouwers en particuliere grondeigenaars en er is een noodremmechanisme uitgewerkt waarbij de doelstellingen voor landbouwecosystemen tijdelijk kunnen worden opgeschort in uitzonderlijke omstandigheden. Desalniettemin betekent dit voor beekvalleien en andere natte ecosystemen dat herstelmaatregelen, opgenomen in een nationaal herstelplan tegen 2026, niet optioneel maar verplicht worden.

2.1.2 Zuid-West-Vlaanderen

Deze business case situeert zich in de referentieregio Zuid-West-Vlaanderen die de 13 gemeenten van arrondissement Kortrijk (plus Wervik) omvat: Anzegem, Avelgem, Deerlijk, Harelbeke, Kortrijk, Kuurne, Lendelede, Menen, Spiere-Helkijn, Waregem, Wervik, Wevelgem en Zwevegem (Figuur 1). Deze gemeenten werken sedert 1960 nauw samen voor

o.a. streekontwikkeling in de intercommunale Leiedal.^{12,13} Zuid-West-Vlaanderen grenst in het westen aan Frankrijk en de metropool Rijsel, in het zuiden aan Wallonië, in het noorden aan het arrondissement Roeselare en in het oosten aan de provincie Oost-Vlaanderen.

Figuur 1: Zuid-West-Vlaanderen¹³

Deze regio heeft één van de minst groene bestemmingen van Vlaanderen (Figuur 2). Uit de verkenningnota 'Open Ruimte Interfluvium', opgemaakt in 2021 door Intercommunale Leiedal, in samenwerking met stad Kortrijk en de gemeente Zwevegem, bleek bijvoorbeeld dat slechts 6,5% van het plangebied een groene bestemming heeft (2,17% natuur, 1,94% bos en 2,42% overig groen), wat aanzienlijk minder is dan het Vlaams gemiddelde van 15,32% groene bestemming (9,40% natuur, 3,34% bos en 2,58% overig groen).¹⁴

Met bijna 70% van het plangebied heeft de agrarische bestemming veruit het grootste aandeel in de open ruimte, wat beduidend meer is (+12,35%) dan in de rest van Vlaanderen. Daarbovenop wordt ongeveer 10,8% van de groene bestemmingen oneigenlijk gebruikt voor landbouwactiviteiten. Op de bestemmingskaart vormt landbouw zo ogenschijnlijk een aaneengesloten deken over bijna het volledige plangebied, zonder overal rekening te houden met het fysische systeem van het

9 REPORT FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT on the implementation of the Water Framework Directive (2000/60/EC) and the Floods Directive (2007/60/EC) Third River Basin Management Plans Second Flood Risk Management Plans, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025DC0002>

10 EU Biodiversity Strategy for 2030 Bringing nature back into our lives. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/865560/factsheet-EU-biodiversity-strategy_en.pdf

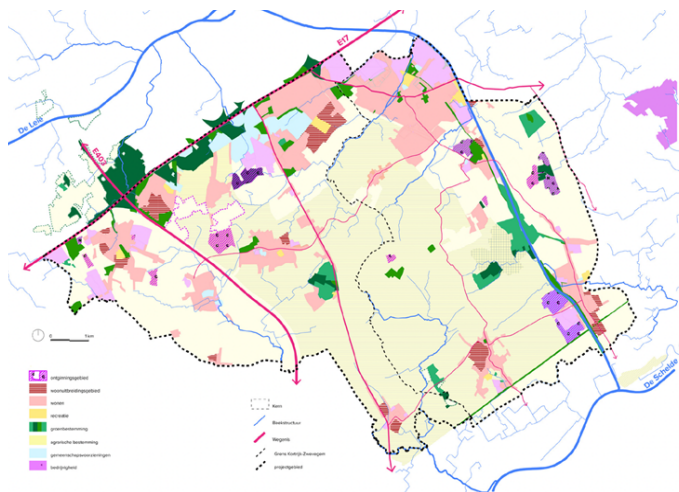
11 Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2024 on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1991/oj/eng>

12 Provincie West-Vlaanderen (2024). Plattelandsstrategie Zuid-West-Vlaanderen. https://www.west-vlaanderen.be/sites/default/files/2024-07/Plattelandsstrategie%20ZWVL_finaal.pdf

13 <https://www.leiedal.be/historiek>

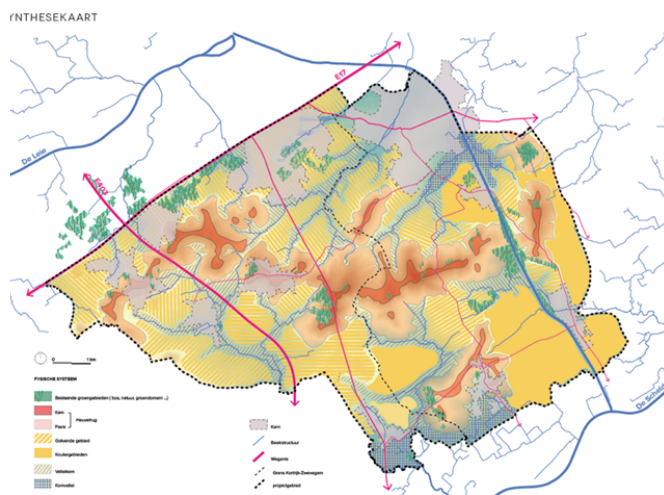
14 Leiedal (2021). Open ruimte plan Interfluvium.

landschap. In werkelijkheid is het gebied echter niet aaneengesloten door lintbebouwing, verkavelingen en infrastructuur. Sommige delen met agrarische bestemming van de regio worden gekenmerkt als 'landschappelijk waardevol agrarisch gebied' dat duidt op een zekere 'schoonheidswaarde' van het landschap.¹⁵

Figuur 2: Planologische bestemming¹⁴

In het ontwerp-rapport 'Open Ruimte Plan Interfluvium'¹⁶ worden op basis van de fysische en planologische analyse zes typegebieden gedefinieerd: kam, flank, golvend gebied, kouter, beekvalleien en komvalleien (Figuur 3). Aan elk van deze eenheden worden gebiedsgerichte ambities gekoppeld die als doel hebben hun intrinsieke kwaliteiten te versterken. Op deze manier kan er gebiedsgericht worden ingezet op maatregelen die een antwoord kunnen bieden op de uitdagingen waar het interfluvium voor staat.

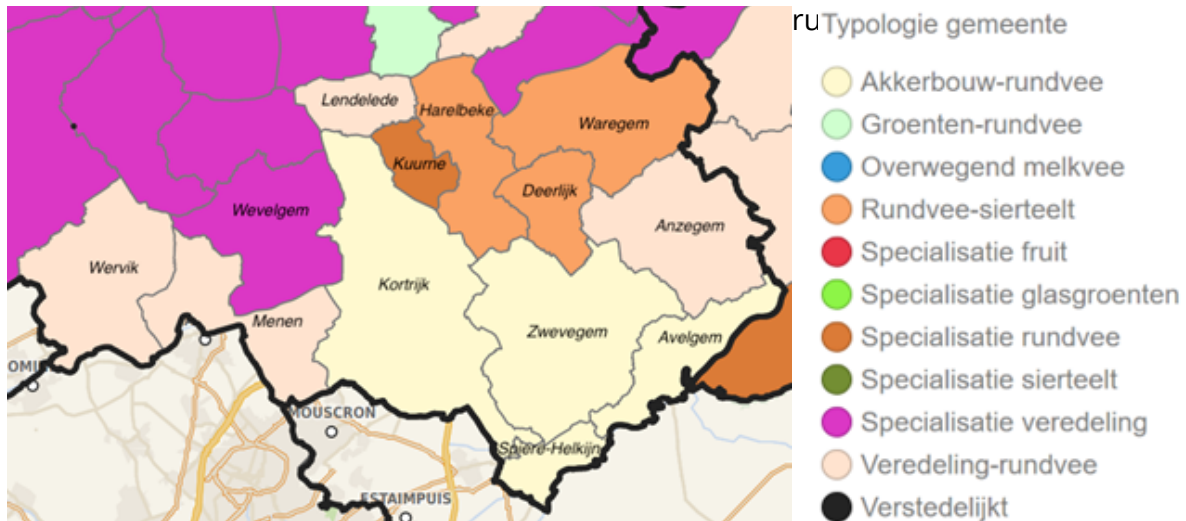

Figuur 3: Fysische systeem interfluvium

Zuid-West-Vlaanderen is een van de grote landbouwstreken in zowel Vlaanderen als Europa, omdat het plangebied wordt gekenmerkt door een gematigd klimaat en een heel rijke bodemtextuur die zorgen voor een kwalitatieve voedselproductie. De bodemtextuur in het plangebied bestaat uit Leem (63,25%) of zandleem (22,04%).¹⁷

Het agrarisch landschap en zijn praktijken zijn van groot belang op nationaal en internationaal niveau. Het is dan ook de visie van Leiedal en de lokale besturen dat deze regio een sterk landbouwgebied blijft.¹⁸ De toenemende intensivering van de landbouw heeft echter bijgedragen tot een verarming van het landschap en zijn ecologische kwaliteit.¹⁹ Daarnaast brengt de klimaatverandering ook extra uitdagingen met zich mee. De droogtestress zou 9% van het areaal landbouwgrond impacteren, al houdt dit geen rekening met de teelt die gekweekt wordt.²⁰ In het stroomgebied van de Slijpbeek wordt tegen 2100 in het BAU-scenario (business as usual) een stijging van de vochtvraag tot circa 83 l/m² verwacht.²¹

- 15 Koninklijk Besluit van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen en gewestplannen (geraadpleegd via geopunt Vlaanderen). https://omgeving.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-11/Gewestplan_KB_1972.pdf
- 16 Dit was het vervolg op de verkenningnota. Het werd echter niet gevalideerd door de betrokken besturen Zwevegem en Kortrijk.
- 17 Koninklijk besluit van 24 februari 1951 houdende grensbepaling van de landbouwstreken van het Rijk. Of <https://www.geopunt.be/shared/ff808081-47e1-021e-0148-119d3e130039>
- 18 Leiedal (2019). Contrei: samenwerken aan een regio in transitie. <https://www.leiedal.be/interbestuurlijkesamenwerking>
- 19 Springschool Capillaires report: <https://www.blauweruimte.eu/study/springschool-capillaires>
- 20 Labo Ruimte (2024). Boerenland, Regio Leiedal. <https://www.vlaamsbouwmeester.be/nl/mediatheek/eindrapport-labo-ruimte-boerenland-regio-leiedal>
- 21 Leiebekken, wateruitvoeringsprogramma 2025. https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/stroomgebiedbeheerplannen/wateruitvoeringsprogramma/wup-2025/wateruitvoeringsprogramma_leiebekken_2025.pdf

Figuur 4: landbouwtyperingskaart²²

Om de bestaande hydrologie op peil te houden (i.f.v. voedselproductie) is het van belang om de basisdebieten voor het oppervlaktewater zoveel als mogelijk te beschermen in de beekvalleien (permanente retentie). Daarnaast dient er te worden nagedacht over het “opslaan” van neerslagoverschotten (seizoenale retentie). Voor landbouw is langdurige droogte doorgaans een minder groot probleem dan wateroverlast, aangezien wateroverlast in één keer een volledige oogst kan vernietigen, terwijl droogte vaak slechts een deel van de opbrengst aantast en deels kan worden gemilderd door watergift. De totale (grote, middelgrote en kleine kans) huidige overstroombare gebieden bedragen in het plangebied 574 ha.¹⁴ In het toekomstig klimaat zal er 262,5 ha bijkomen waardoor de totale oppervlakte in het plangebied stijgt tot 836,5 ha of 9,22% van het volledige plangebied. Voor landbouwgrond zou dit volgens een andere studie oplopen tot 14%.²⁰

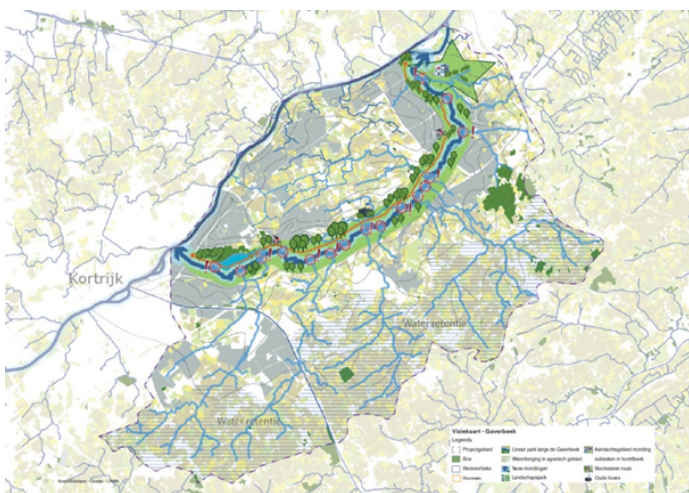
De bronmaatregelen om een klimaatrobuuster landschap te creëren vereisen dat landbouwactiviteiten anders georganiseerd worden. Natuur en landbouw zijn wel degelijk verzoenbaar; er bestaan heel wat landbouwpraktijken die biodiversiteit, ecosysteemdiensten en landschapskwaliteit net versterken.¹⁰ Zo’n reorganisatie zal op korte termijn een inspanning vergen om een transitie te realiseren, maar op lange termijn, zeker in periodes van aanhoudende droogte of wateroverlast, zullen de baten breed gedeeld worden, door landbouwers, voedselbedrijven, burgers en recreanten, drinkwatermaatschappij... Omwille van het groot aandeel landbouwgronden

versnipperde private eigendommen, is het onvermijdelijk dat (bron)maatregelen ook op private landbouwgronden zullen genomen moeten worden. De cruciale vraag daarbij is hoe we landbouwers kunnen motiveren om groenblauwe maatregelen te realiseren op deze private gronden. Een belangrijk aspect daarbij zijn financiële prikkels en stimulerende vergoedingssystemen die landbouwers en grondeigenaars vrijwillig aansporen.

Binnen de regio lopen al tal van gebiedsgerichte initiatieven, waaronder:

- Water+Land+Schap Gaverbeekvallei
- Water+Land+Schap Van beek tot bodem
- Weerbaar Waterlandschap Midden- en Zuid-West-Vlaanderen: het afstroomgebied van de Slijpbeek, de Grote Spiere
- Uitvoeringsgericht traject Open Ruimte Interfluvium
- Boerenland: theoretische oefening vanuit Labo Ruimte om mogelijke toekomstperspectieven voor landbouw ruimtelijk te vertalen en te verbeelden.
- Gebiedsdeal Droogte voor de Leievallei Wervik-Deinze (Blue Deal)
- PDPO-project “Klimaatadaptatie via water en bodem in het interfluvium”
- Gebiedsprogramma complex project kanaal Bossuit-Kortrijk: ook natuurontwikkeling wordt in het programma meegenomen. In kader van het complex project gebeurt ook onderzoek naar vernatting van de Scheldevallei.
- ...

Daarbij is vooral de Gaverbeekvisie relevant voor deze business case. In 2019 werd het project om de Gaverbeek klimaatbestendiger te maken geselecteerd als één van de veertien projecten binnen de oproep Water-Land-Schap 1.0 van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). Dit project, gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid, heeft als doel om samen met een lokale coalitie te investeren in de inrichting van de Gaverbeekvallei. Ondanks dat concrete acties momenteel beperkt blijven, is het de bedoeling om via demo-maatregelen en een landinrichtingsplan waterbuffering, oeverzones, beekdalgraslanden, hermeandering, erosiebestrijding en landschapselementen te creëren. Intercommunale Leiedal is trekker van het traject. De partners in dit project zijn de provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen, VMM, Boerenbond, Natuurpunt, het Regionaal Landschap, Boeren Natuur, Inagro en de gemeentebesturen van Kortrijk, Harelbeke, Zwevegem, Deerlijk, Anzegem en Waregem.

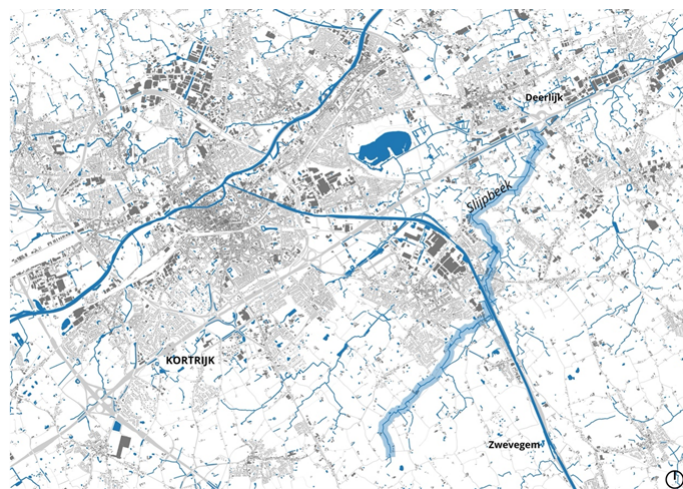
Figuur 5: Gaverbeekvisie, © VLM 2020²³

Deze projecten zijn echter telkens afhankelijk van publieke financiering, onder andere via de Blue Deal en Europese fondsen. Zoals verder besproken in het hoofdstuk 'Kosten en baten', blijken deze middelen ontoereikend om de (Europese) doelstellingen overal te realiseren. De uitvoering gebeurt doorgaans via vrijwillige grondaankoop of samenwerking met landbouwers, maar private actoren die eveneens baten halen uit de ingrepen worden zelden tot nooit

als (mede)financier betrokken.

2.2 Welke NBS stellen we voor?

Specifiek focust deze Business case op de Slijpbeek (Figuur 5), een onbevaarbare waterloop L8 van categorie 2 onder de bevoegdheid van de provincie West-Vlaanderen. Deze beek ontspringt op de hoogtes (interfluviumrug) van Sint-Denijs in Zwevegem en stroomt ten zuiden van Zwevegem naar noord-Deerlijk waar ze uitmondt in de Gaverbeek. De Slijpbeek behoort tot het deelbekken Gaverbeek. Met een verval van ~31 m tussen bron ($\pm 43,8$ m TAW) en monding ($\pm 12,7$ m TAW) is de beek gevoelig voor snelle afvoer en erosie, wat de nood aan oever- en retentiemaatregelen onderstreept.²⁴

Figuur 6: Slijpbeek (bron: auteurs op basis van Geopunt Vlaanderen)

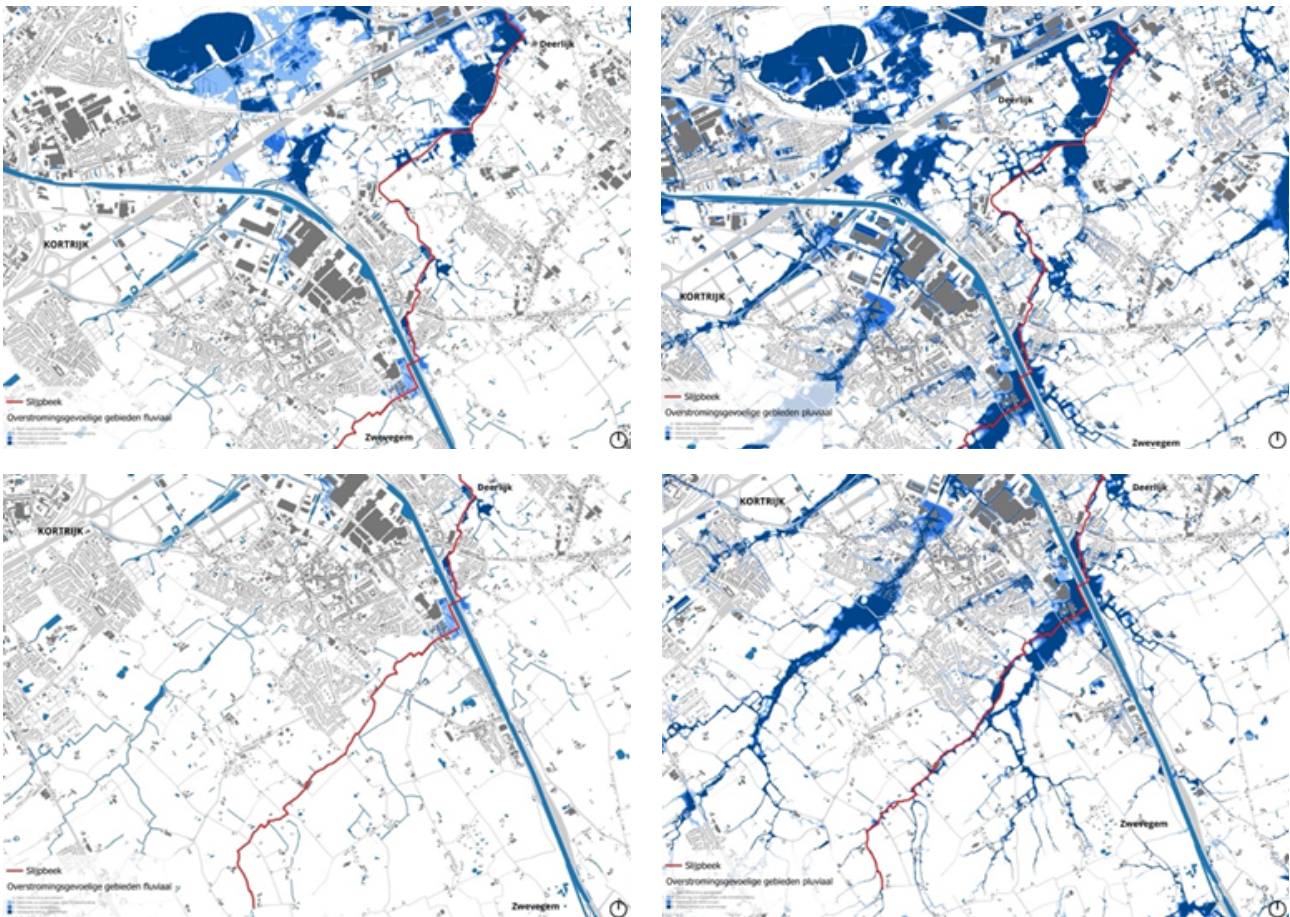
Het is dus een waterloop met een omvangrijk en bovenstrooms sterk hellend afstroomgebied, wat lokaal voor de nodige wateroverlast zorgt.²⁵ De beek heeft op vandaag reeds een hoge overstromingsgevoeligheid aan de kern van Deerlijk (onder andere ter hoogte van wijk Lisbonna).²⁶ In januari 2024 stonden vele hectaren te Deerlijk blank. In het hoog klimaatimpacts scenario vergroot (zowel naar oppervlakte als naar diepte van de overstroming) deze problematiek. Het probleem kan nog versterkt worden door het feit dat er op verschillende locaties illegale opstuwingen op de Slijpbeek plaatsvinden om in periodes van droogte

23 De grote verbouwing 2021, <https://degroteverbouwing.eu/nl/bouwstenen/de+gaverbeekvallei/>

24 Waarden komen uit Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, beschikbaar via Geopunt. dichtbij de waterloop kan de hoogte van taluds/bermen iets hoger liggen dan het actuele waterspiegelpeil.

25 <https://www.west-vlaanderen.be/gog-slijpebeek-zwevegem>

26 Leiebekken, wateruitvoeringsprogramma 2025. https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/stroomgebiedbeheerplannen/wateruitvoeringsprogramma/wup-2025/wateruitvoeringsprogramma_leiebekken_2025.pdf

Figuur 7: Links de fluviale overstroomingskaarten en rechts de pluviale overstroomingskaarten (bron: Geopunt Vlaanderen)

water op te houden.

Verder is de bovenloop van de Slijpbeek erosiegevoelig waardoor deze waterloop een grote sedimentvracht heeft. Op de heuvelrug in Zwevegem en Kortrijk spoelen bodemdeeltjes in de waterloop. Hierdoor dient veel slib geruimd te worden in de afwaartse trajecten waar die deeltjes tot stilstand komen. Het grootste deel van de sedimentvracht in de Gaverbeek is dan ook afkomstig van de Slijpbeek. Om dit probleem aan te pakken bekijkt de VMM, in samenwerking met de provincie, de aanleg van een sedimentvang aan de monding van de Slijpbeek (ter hoogte van de E17) en een ecologische oeverinrichting. Eventueel kan dit project aangevuld worden met de aanleg van een grasbufferstrook naast de Slijpbeek op landbouwgrond. Zo een grasbufferstrook naast de beek bij licht hellend gebied vangt eveneens

sediment op. Het uitwerken van demoprojecten voor spaarbekkens en erosie maatregelen is momenteel in voorbereidende fase, meer bepaald oevererosie en afstroming van akkers, op de bovenlopen van de Gaverbeek (Keibeek, Slijpbeek, Kasselrijbeek, Maalbeek) in de gemeenten Anzegem en Zwevegem binnen Water-Land-Schap.^{27,28}

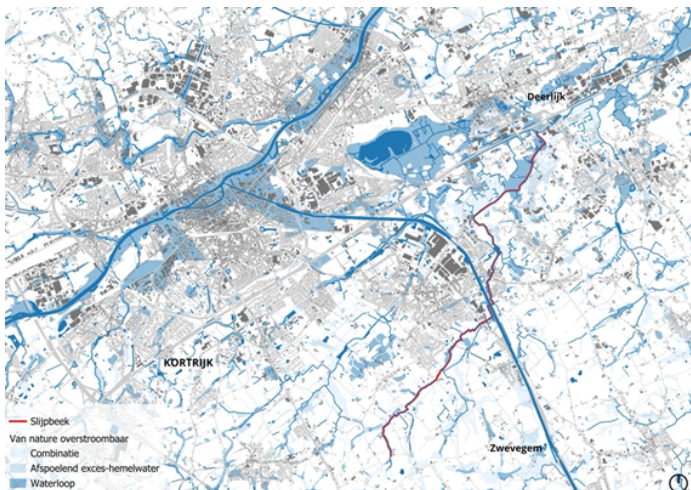
Vanuit een NBS-benadering geldt dat brongerichte maatregelen de eerste stap moeten zijn en niet als eventuele aanvulling op sedimentvangen. Hoe dichter sediment aan de bron wordt geremd of opgevangen, hoe lager de totale kosten voor de maatschappij (lokale opslag versus transport en verwerking). De dienst Waterlopen van de provincie West-Vlaanderen benadrukte bovendien dat het ruimen van waterlopen en het aanleggen van sedimentvangen een dure onderneming is.²⁹ De geplande aanleg van vier sedimentvangen op de

27 Actiefiche Titel: 8B_A_0172: Uitwerken van demoprojecten voor spaarbekkens en erosie maatregelen, meer bepaald oevererosie en afstroming van akkers, op de bovenlopen van de Gaverbeek (Keibeek, Slijpbeek, Kasselrijbeek, Maalbeek). https://www.vmm.be/bestanden/sgbp/Actiefiche_8B_A_0172.pdf

28 Integraal waterbeleid. (2024). Leiebekken. <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/bekkens/leiebekken>

29 Leiedal (2019): De Gaverbeek Twee mondingen, vele gezichten, één toekomst. <https://www.leiedal.be/sites/default/files/2023-06/20180904%20-%20Gaverbeekvisie%20-%20Brochure%20-%20DIGITAAL.pdf>

Keibeek, Slijpbeek, Kasselrijbeek en Maalbeek zal de slibproblematiek in de Gaverbeek niet structureel oplossen.³¹ Deze problematiek vereist duurzame, brongerichte maatregelen op perceelniveau, in combinatie met aangepast landgebruik en erosiebestrijding.

Figuur 8: De van nature overstroombare kaart rond de Slijpbeek (bron: Geopunt Vlaanderen)

Een ecologische oeverinrichting of grasbufferstrook is ook gunstig voor de waterkwaliteit. In de Gaverbeekvisie wordt de Slijpbeek expliciet genoemd als een belangrijke oorzaak van de slechte fysicochemische waterkwaliteit van de Gaverbeek, onder meer door de hoge geleidbaarheid.^{30,31} De afgelopen droge jaren hebben geleid tot een toename van de geleidbaarheid, omdat lagere waterstanden de concentratie van opgeloste stoffen doen stijgen. Hoewel de fosfordruk op de Gaverbeek relatief beperkt is - voornamelijk afkomstig van huishoudens (53%) en landbouw (42%) - is er wel een stijgende trend zichtbaar in de concentraties van verschillende nutriënten. Vooral stikstof komt in belangrijke mate uit de landbouw. De toename van nutriënten draagt bij aan eutrofiëring, wat de waterkwaliteit verder verslechtert.³² De gronden die aan de beek grenzen worden intensief landbouwkundig gebruikt (Figuur 8). Dit intensieve gebruik, in combinatie met bemesting, verklaart

zowel de stijgende nutriëntenconcentraties als de verhoogde geleidbaarheid.

Figuur 9: De Slijpbeek met aangrenzende landbouw (© Steven De Vadder)³³

Aandacht voor de Slijpbeek sluit aan bij de eerder benoemde acties om de Gaverbeekvallei klimaatbestendig te maken. De Slijpbeekvallei is tevens een interessegebied voor de Intercommunale Leiedal die 5ha grond in de omgeving kocht. Het doel hierbij is om deze grond aan te wenden voor duurzame landbouw (eventueel d.m.v. grondruilen met boeren), recreatie en natuurgebied, telkens met het oog op voldoende ruimte voor watergerelateerde functies (o.a. natte natuur, meer water stockeren door aanleg van spaarbekken of stuwen). Daarnaast werd er een Gecontroleerd overstromingsgebied (GOG) van 1,65 ha (10 000 m³ bufferende capaciteit) gerealiseerd op de Slijpbeek in Zwevegem.³⁴ Tot slot past het herwaarderen van de Slijpbeek bij de doelstellingen van de provincie. Toen bleek dat Zuid-West-Vlaanderen niet voldeed aan de criteria om erkend te worden als LEADER-gebied, wat betekent dat er geen Europese fondsen voor plattelandsontwikkeling worden toegewezen, heeft de deputatie van de provincie beslist om zelf middelen toe te wijzen.¹² Daarbij werden de volgende doelstellingen voor het thema landschap en biodiversiteit opgesteld:

30 Geleidbaarheid is een maat voor de hoeveelheid opgeloste ionen in het water; hoe hoger de waarde, hoe meer opgeloste stoffen aanwezig zijn, wat kan wijzen op vervuiling of verzilting.

31 Raadpleeg de gegevens over druk & impact, milieudoelstellingen, reductiedoelen & afwijkingen en beoordeling in de waterlichaam fiches VL05_46 - GAVERBEEK II. https://www.vmm.be/bestanden/geoloketdata/SGBP3/Karakterisering/VL05_46_Karak.pdf

32 Putseys, I., 2013, River Re-naturalisation in Upstream Flemish Basins - Integrating Urban Design and Hydraulic Modelling, KU Leuven, Leuven.

33 Integraal waterbeleid. (2024). Leiebekken. <https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/bekkens/leiebekken>

34 Zie <https://www.west-vlaanderen.be/gog-slijpbeek-zwevegem>

- De Zuid-West-Vlaamse bodem is een gezonde bron van leven
- Zuid-West-Vlaanderen is een waterdragend landschap
- Kansen geven aan biodiversiteit en groenblauwe inrichtingen in Zuid-West-Vlaanderen
- Het landschap in Zuid-West-Vlaanderen is kwalitatief, robuust en klaar voor de klimaatuitdagingen
- Zuid-West-Vlaanderen heeft een toegankelijk landschap vol eigenheid

Voor het thema Agrarische Ondernemerschap werden de volgende vier doelen vooropgesteld:

- Zuid-West-Vlaanderen zet lokale productie en zijn producten centraal
- Zuid-West-Vlaanderen biedt mogelijkheden aan horizontale en verticale landbouwverbreiders
- Zuid-West-Vlaanderen is een innovatief landbouwgebied
- Doelstelling: In Zuid-West-Vlaanderen heeft de landbouw(er) een goed welzijn en een positief imago

Aansluitend bij de doelen van de Gaverbeekvisie en de Plattelandsstrategie van de provincie wil deze businesscase aantonen dat een klimaatrobuuste landschapsinrichting van de Slijpbeekvallei een win-situatie kan creëren voor landbouw, waterbeheer, landschap en natuur. Landbouw kan er duurzaam verankerd worden door de waterbeschikbaarheid te verhogen en erosie en overstromingen te voorkomen via brongerichte natuurgebaseerde oplossingen. End-of-pipe-maatregelen proberen we hierbij te voorkomen.

Daarnaast kan het ecologisch potentieel van het landschap versterkt worden door ecologische corridors en natuurlijke oeverzones aan te leggen, samen met beekbegeleidende landschapselementen. Dergelijke corridors geven planten en dieren de mogelijkheid zich veilig te verplaatsen tussen leefgebieden.³¹ Kleine landschapselementen zoals elzenkanten en knotwilgen langs grachten en percelen zijn goed voor de biodiversiteit, zo bieden ze ruimte aan soorten zoals steenuil en zomertortel. Verhakselde knotwilgen kunnen bovendien dienen als biomassa of worden uitgestrooid op akkers om zowel erosie te beperken als de bodemkwaliteit te verbeteren. Tot slot kan het recreatieve potentieel voor veilige en landschappelijk aantrekkelijke fiets- en wandelroutes maximaal benut worden.

Al deze ingrepen dragen bij aan de algemene streekontwikkeling.

De landschapsinrichting van de Slijpbeek stelt ons in staat om brongerichte maatregelen te nemen die voordelen bieden voor verschillende actoren stroomafwaarts. Concreet gaat het enerzijds over maatregelen die zorgen voor waterconservering door een betere infiltratie zoals het openleggen van beken, plaatsen van stuwen en het aanleggen van meanders. Anderzijds gaat het over herstel/verhoging van de waterretentie, onder meer via doordacht geplaatste bufferbekkens langs beken en een zorgvuldige herwaardering van grachten (waarbij rekening wordt gehouden met hun drainerende werking). De strategie is om het water te vertragen binnen de vallei om bij hevige neerslag overstromingen in afwaartse gebieden te verminderen. Er zijn eveneens brongerichte maatregelen, zoals de verhoging van de humusopbouw, die landbouwers weerbaarder maken tegen zowel wateroverlast als droogte.

Erosie kan sterk eveneens beperkt worden door brongerichte landbouwmaatregelen zoals aangepaste teelttechnieken, niet-kerende bodembewerking, groenbedekking en de aanleg van bufferstroken langs percelen. Het braak laten liggen van landbouwpercelen wordt best vermeden, omdat dit het risico op bodemerosie aanzienlijk verhoogt. Om de vervuiling (sediment, nutriënten, bacteriën, ...) van het water te beperken moet de Slijpbeek waar mogelijk opnieuw gaan meanderen of gedeeltelijk worden hersteld in haar natuurlijke loop en zullen er oeverstroken gevrijwaard moeten worden van agrarische activiteit. Daarnaast kunnen de bestaande spaarbekkens rond de waterloop van de Slijpbeek worden voorzien van riet- of oevervegetatie (riparian vegetatie) om de waterkwaliteit verder te verbeteren. Om de ecologische waarde te laten toenemen is er een combinatie van bebossing (of andere types natuur) op kam- en flankgebieden, evenals waterberging in beek- en komvalleien noodzakelijk. Overigens kan er geïnvesteerd worden in culturele ecosystemen zoals recreatieve elementen (wandelen en fietspaden doorheen de regio). Dit versterkt de toeristische troeven, biedt kansen voor recreatie en natuurbeleving, en versterkt tegelijk ook de biodiversiteit, etc. In dit werk focussen we echter voornamelijk op maatregelen die een ecologische oeverinrichting realiseren.

2.3 Kostprijs NBS

Voor de uitwerking van de NBS langsheen de Slijpbeek ramen we de kostprijs op ongeveer €2,1 miljoen. Deze berekening vertrekt vanuit een ecologische inrichting van drie meter aan beide zijden van de beek. Gezien de Slijpbeek een lengte van ongeveer 10 km heeft, komt dit neer op circa zes hectare. Op basis van een internationale studie naar 119 voorbeelden/acties van ecologisch oeverherstel, waarin een gemiddelde kostprijs van €310.000 per hectare werd vastgesteld (gecorrigeerd naar circa €350.000 per hectare door inflatie), komen we tot het bovenvernoemd totaalbedrag. Dit geeft een eerste, globaal inzicht in de orde van grootte van de benodigde investering voor de Slijpbeek. Wanneer we deze raming naast de berekeningen per lopende meter plaatsen, zien we dat de bedragen lager uitkomen. Uit evaluaties blijkt dat de gemiddelde kosten van een natuurvriendelijke oever minder dan 100 euro per strekkende meter bedragen. Afhankelijk van de complexiteit van de ingreep kom je zelfs richtwaarden tegen van 66 euro per lopende meter.³⁵ Kostenverhogende aspecten zijn onderwaterbeschoeiing, vooroeverbescherming en de plaatselijke situatie. Hierbij zouden de kosten op minder dan €1 miljoen eindigen. Het is belangrijk te benadrukken dat deze raming uitsluitend betrekking heeft op de natuurlijke oeverinrichting als NBS. Hierdoor vormt het bedrag een onderschatting van de totale investering die nodig is om de volledige Slijpbeekvallei klimaatrobuust te maken. Extra brongerichte maatregelen brengen bijkomende kosten met zich mee die in deze berekening niet zijn opgenomen. De hier vermelde bedragen moeten daarom worden beschouwd als een eerste indicatie, beperkt tot één type ingreep.

Voor de aanleg en het onderhoud van (gras) bufferstroken langs de waterlopen kunnen landbouwers momenteel beroep doen op ecoregelingen, agromilieuklimaatmaatregelen en beheerovereenkomsten. Dit zijn telkens afspraken die landbouwers kunnen maken met de overheid

om tegen een vergoeding natuurvriendelijke maatregelen te nemen. Deze gaan altijd wat verder dan de bestaande verplichtingen inzake biodiversiteits-, milieu- en klimaatdoelstellingen. Verder is er ook de mogelijkheid voor niet-productieve investeringssteun (NPI) via het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) voor de aanleg van bijvoorbeeld hagen, houtkanten of bufferstroken die geen directe landbouwproductie kennen.

Landbouwers kunnen bijvoorbeeld met een beheerovereenkomst een jaarlijkse vergoeding van 945 euro/ha krijgen voor grasbufferstrok langs waterlopen ('BUW') van 3 tot 6m breed als ze geen gewasbeschermingsmiddelen en bemesting op de strook gebruiken.³⁶ Voor andere type bufferstroken kan de vergoeding oplopen tot 1745 euro/ha. Daarnaast kunnen er ook landbouwgronden opgekocht worden voor realisaties van water- en landbeheer. Dit betreft kosten voor verwerving (afhankelijk van productiewaarde 83.233 euro/ha in West-Vlaanderen)³⁷ als voor het beheer (sterk afhankelijk van het type beheer en streefbeeld). Deze aanpak legt de financieringslast voornamelijk bij de overheid. In een recent rapport werd een analyse van de kosten van verschillende scenario's berekend om te voldoen aan de Europese richtlijnen.³⁸ Daarbij was het duidelijk dat het verbeteren van de waterkwaliteit van alle waterlichamen en stroomgebieden (die vallen onder de Europese richtlijnen) een disproportionele impact heeft op de overheidsfinanciën. Het rapport concludeerde dat het budgetair onmogelijk was om maximale scenario's volledig zelf te dragen.

35 Rectificatie: Besluit van de dijkgraaf en hoogheemraden van Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard houdende regels omtrent natuurvriendelijke oevers (Subsidieregeling natuurvriendelijke oevers 2016-2021). <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR637656>

36 Agentschap Landbouw & Zeevisserij, Bufferstroken 2025. <https://lv.vlaanderen.be/media/9360/download>

37 <https://www.notaris.be/nieuws-pers/detail/gemiddelde-prijs-per-hectare-van-een-vlaamse-landbouwgrond-in-de-lift-2-8#>

38 Coördinatiecommissie integraal waterbeleid, Onderbouwing van afwijkingen op de milieudoelstellingen conform de kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid. https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/stroomgebiedbeheerplannen/stroomgebiedbeheerplannen-2016-2021/documenten/achtergronddocumenten/AD_Onderbouwing_afwijkingen_milieudoelstellingen.pdf

3 Wie betrekken we hierbij?

Het klimaatbestendig inrichten van de oevers van de Slijpbeekvallei kan worden beschouwd als een natuurgebaseerde oplossing voor diverse uitdagingen waarmee de regio vandaag al te maken heeft en in de toekomst nog sterker mee geconfronteerd zal worden. Wat betreft de actoren of personen die betrokken zijn bij deze natuurgebaseerde oplossingen, kan het onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds de voorzieners (diegenen die de oplossing moeten ontwerpen, implementeren, creëren, dus voorzien) en anderzijds de baathebbers (diegenen die baat hebben bij een concrete oplossing). Deze baten worden gedefinieerd in functie van ecosysteemdiensten.

3.1 Voorzieners van ecosysteemdiensten

De voorzieners van NBS zijn in deze business case de eigenaars en gebruikers van de gronden naast de Slijpbeek: landbouwers of private personen/bedrijven die hun grond verhuren aan landbouwers. Het idee is dat zij tegen een faire vergoeding oplossingen kunnen bieden door een andere landschapsinrichting van hun gronden toe te passen in de beekvallei. Die vergoeding dekt enerzijds de geleverde inspanningen – zoals materiaal, tijd en mankracht – en vormt anderzijds een compensatie voor het (deels) wegvallen van landbouwproductie op gronden die ingericht worden voor infiltratie, natuurontwikkeling of waterbuffering. Landbouwers betrekken is bijzonder waardevol omdat ze het landschap van binnenuit kennen en dagelijks beheren. Door hen actief te betrekken als leveranciers van ecosysteemdiensten versterken we niet alleen de effectiviteit en het draagvlak van de maatregelen, maar ook de band tussen landbouw en landschap. Bovendien kan deelname aan NBS-projecten een welkome

aanvulling bieden op hun inkomen. Zeker in tijden van toenemende oogstonzekerheid, klimaatrisico's en een verdienmodel dat ter discussie staat in de landbouw, biedt deze rol als landschapsbeheerder mogelijkheden tot inkomensdiversificatie via betalingen voor ecosysteemdiensten. Dit sluit aan bij aanbevelingen in rapporten van o.a. de FAO³⁹, de OESO⁴⁰, European Environment Agency⁴¹ en JRC⁴², die pleiten voor een toekomstgerichte landbouw waarin de boer niet alleen producent van voedsel, maar ook van publieke goederen zoals waterkwaliteit, biodiversiteit en klimaatadaptatie is.

Naast de voorzieners behoren landbouwers ook tot een belangrijke groep baathebbers van natuurgebaseerde ingrepen. De beschikbaarheid van water is van essentieel belang voor een duurzame landbouw. Een voldoende zekerheid van water tijdens de zomer biedt extra kansen voor een rendabele bedrijfsvoering binnen de klimaatverandering. Onder meer door betere technieken steeg de productiviteit per hectare jarenlang sterk: waar een hectare grond in de jaren 90 bijvoorbeeld gemiddeld 20 ton spruiten opleverde, was dat in 2015 al 35 ton.⁴³ Die stijging is de voorbije jaren echter grotendeels tenietgedaan door extreme weersomstandigheden, waardoor we terug op het niveau zitten van dertig jaar geleden. Zo gaf Ardo, Europa's grootste verwerker van diepvriesgroenten en -fruit, vorig jaar aan dat het gemiddelde rendement op de velden bijna 20 procent lager lag dan vijf jaar eerder. Om hun oogst te redden tijdens droge zomers grijpen telers naar irrigatie met water uit beken, kanalen, rivieren of grondwater. Maar die voorraden staan zwaar onder druk. Het diepe fossiele grondwater in de West-Vlaamse Sokkel werd decennialang intensief opgepompt door textiel- en groentefabrieken, tot het peil alarmerend laag stond. Sinds begin jaren 2000 geldt er daarom een rantsoenering, waarbij het resterende water voornamelijk voorbehouden is voor drinkwater. Landbouwers zijn dus aangewezen op ondiep water dat tijdens de winter door regen

39 FAO (2019). Scaling up agroecology to achieve the SDGs. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/1afbfe13-01f6-4957-a6e7-92b57dd25e93/content>

40 OECD (2022). Aligning agricultural and rural development policies in the context of structural change. https://www.oecd.org/en/publications/aligning-agricultural-and-rural-development-policies-in-the-context-of-structural-change_1499398c-en.html

41 European Environment Agency (2024). Solutions for restoring Europe's agricultural ecosystems. <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/solutions-for-restoring-europes-agricultural-ecosystems>

42 JRC (2022). Nature-based solutions for agricultural water management.

43 <https://www.standaard.be/weekend/hoe-de-west-vlaamse-groente-industrie-worstelt-met-de-watercrisis-de-ramp-is-het-nieuwe-normaal-geworden/36737984.html>

wordt aangevuld. Maar deze voorraden zijn klein: ze vullen snel, maar raken ook snel uitgeput. In droge zomers leidt dit tot situaties waarin boeren 's nachts – wanneer er de minste verdamping is – in file staan bij waterlopen, tot ook daar het peil te laag zakt. Er zijn meldingen van conflicten tussen landbouwers, afgedamde beken en illegale waterputten. Water rondvoeren kost handenvol geld, en vreet aan de al krappe marges van telers. Tegelijk zijn intensieve teelten met korte groeicycli, zoals erwten, bonen of spinazie, bijna volledig verdwenen uit het landschap door het te grote weerrisico.

De belangrijke West-Vlaamse agrarische industrie is zo een van de eerste grote economische sectoren in ons land die de gevolgen van klimaatverandering volop ondervindt. Een klimaatrobuuste inrichting van het landschap rond waterlopen kan nochtans op diverse manieren bijdragen aan de weerbaarheid van landbouwbedrijven. Natuurgebaseerde oplossingen (NBS) zoals infiltratiezones, grasstroken en overstromingsgebieden bufferen neerslagwater, stimuleren infiltratie en versterken zo de vochtvasthoudende capaciteit van de bodem. Dit vermindert de droogtegevoeligheid en de afhankelijkheid van irrigatie of dure herbevoorrading. Tegelijk gaan zulke ingrepen bodemdegradatie en erosie tegen: het verlies van de vruchtbare toplaag verlaagt immers niet alleen de opbrengst op termijn, maar verhoogt ook de kwetsbaarheid voor droogte.⁴⁴ Door te investeren in NBS kunnen landbouwers dus hun risico op watertekort en overstromingen verkleinen, hun bodemkwaliteit en teeltzekerheid verbeteren, én op langere termijn hun kostenstructuur verlagen.

3.2 Baathebbers van ecosysteemdiensten

In deze business case focussen we eerder op drie

actoren buiten de klassieke overheidsdiensten, die – hoewel publiek of privaat georganiseerd – financieel kunnen bijdragen omdat zij voordeel halen uit de natuurgebaseerde oplossingen. Daarnaast kijken we ook naar traditionele publieke actoren die verantwoordelijk zijn voor het behalen van Europese doelstellingen.

3.2.1 De Watergroep

De eerste baathebber die we wensen te betrekken in deze business case is De Watergroep. De drinkwatervoorziening in Vlaanderen is een gemeentelijke opdracht. Om een betere dienstverlening te kunnen bieden, werken gemeenten echter samen voor de productie en levering van kraanwater. Het openbare waterdistributienetwerk in alle Vlaamse gemeenten wordt beheerd door zes waterbedrijven.^{45,46} De Watergroep is het grootste drinkwaterbedrijf actief in Vlaanderen.⁴⁷ Ze leveren water aan ruim 3,3 miljoen klanten en honderden bedrijven in 167 gemeenten gespreid over West- en Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Limburg. Het is een autonoom Vlaams overheidsbedrijf (coöperatieve vennootschap) met als missie het leveren van kwaliteitsvol drinkwater aan een aanvaardbare prijs. Daarnaast geven ze aan te zorgen voor een ecologisch verantwoord beheer van alle schakels van de waterketen via een duurzame kringloopbenadering: regenwater, grond- en oppervlaktewater, drinkwater en afvalwater. Daarbij werkt de Watergroep reeds samen met lokale overheden, landbouwers, onderzoekscentra en andere partners via gebiedsgerichte projecten om de beschikbaarheid en kwaliteit van het water te waarborgen.⁴⁸

Op 20 december 2024 kreeg De Watergroep een afwijking van Vlaams minister van Omgeving Jo

44 Boix-Fayos, C., Martínez-Mena, M., Calvo-Cases, A., Arnau-Rosalén, E., Albaladejo, J., & Castillo, V. (2007). Causes and underlying processes of measurement variability in field erosion plots in Mediterranean conditions. *Earth Surface Processes and Landforms: The Journal of the British Geomorphological Research Group*, 32(1), 85-101.

45 Kenmerken van drinkwatervoorziening in Vlaanderen: organisatie van drinkwatervoorziening in Vlaanderen. file:///Users/thomas machiels/Downloads/2022-Kenmerken_drinkwatervoorziening_in_Vlaanderen_TW.pdf

46 Drinkwaterproductie: Toestand, grafieken en evolutie doorheen de jaren: <https://vmm.vlaanderen.be/feiten-cijfers/water/drinkwater/indicator-drinkwaterproductie?activeAccordion=578484a8-f496-4854-b78a-7eed38fa077e%2C2db361d4-8fd9-4efe-8c68-01113102c6ba%2C975d4267-c499-4e4c-9e0b-2946e630fe55%2Cbbb2a433-e907-4d51-bb9c-65968a4f3173>

47 De Watergroep, onze activiteiten: <https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/wat-doen-we/onze-activiteiten>

48 Zie bijvoorbeeld het H2020 WaterProtect (<https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/innovatie/innovatie/optimaal-drinkwater/h2020-waterprotect>) of Weerbaar Water-Land-Schap (<https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/nieuws/waterlandschap>). Een volledige opsomming van projecten kan geraadpleegd worden via <https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/innovatie/innovatie/optimaal-drinkwater>

Brouns op het Vlaamse drinkwaterbesluit.^{49,50,51} In vier waterproductiecentra – waaronder De Gavers in Zuid-West-Vlaanderen – werd de Europese norm voor 1,2,4-triazool (0,1 microgram per liter) immers overschreden. Het waterproductiecentrum De Gavers – dat dagelijks tot 37.000 m³ drinkwater produceert uit behandeld oppervlaktewater⁵² – is een van de vier centra met verhoogde meetwaarden.

Om een drinkwatertekort te voorkomen, werd de norm tijdelijk versoepeld: De Watergroep mag gedurende twee jaar drinkwater produceren uit water dat tot tien keer de Europese norm overschrijdt. Hoewel de gemeten concentraties nog onder de ‘voorzorgswaarde’ van 4,5 microgram per liter blijven (zoals bepaald door VITO en het Departement Zorg), hebben deze afwijkingen wél een impact op het beleid, de productiekosten en de reputatie van De Watergroep. Tegelijk wijzen recente onderzoeken ook op de massale aanwezigheid van trifluorazijnzuur (TFA) in West-Vlaanderen.⁵³ Naast lozingen door bedrijven (zoals IFF in Ieper), vermoedt men dat ook de landbouwsector een belangrijke rol speelt in de diffuse verontreiniging via het gebruik van fungiciden. De afbraakproducten van de pesticiden difenoconazool en metconazool zijn waarschijnlijk de voornaamste bron van de triazoolverontreiniging. Deze stoffen zijn breedspectrum schimmelbestrijders, toegepast op een brede waaier aan teelten – van aardappelen en bieten tot granen, koolzaad, groenten, fruitbomen, sierplanten en zelfs bosbouw. De fungiciden worden verondersteld schadelijk te zijn voor de vruchtbaarheid en ongeboren kinderen, werken hormoonversturend en zijn mogelijks kankerverwekkend. Alleen al via difenoconazool komt er jaarlijks potentieel zo’n 368 kilogram 1,2,4-triazool in de bodem terecht rond De Gavers. Dit cijfer is bovendien wellicht een onderschatting, aangezien de metingen in de winter gebeurden – een periode waarin weinig pesticiden worden gebruikt.

Daarom pleit De Watergroep voor een strenger beschermingsbeleid voor waterbronnen, en zelfs voor een lokaal verbod op het gebruik van difenoconazool. Door de klimaatverandering – met steeds drogere en warmere zomers – wordt deze problematiek bovendien steeds urgenter. Hoe beter de waterkwaliteit aan de bron, hoe beter we bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering. Het voorkomen van bronvervuiling is dan ook de meest duurzame aanpak. Stoffen achteraf uit het water halen via bijkomende zuiveringstechnieken (end-of-pipe-oplossingen) vereist niet alleen zware investeringen in waterproductiecentra, maar ook een aanzienlijk hoger energieverbruik, een stijgende productieprijis voor drinkwater én bijkomende oplossingen voor restconcentraten. Tegen deze achtergrond is het dan ook meer dan opportuun om in te zetten op een betere waterkwaliteit rond landbouwgronden in de Slijpbeekvallei.

3.2.2 Verzekeraars

De tweede baathebbers zijn de verzekeraars. Daarbij onderscheiden we twee belangrijke elementen: de brede weersverzekering voor landbouw en de overstromingsverzekering.

Landbouwers zijn sterk afhankelijk van het weer voor hun inkomsten. Extreme weersomstandigheden kunnen schade toebrengen aan gewassen, wat leidt tot financiële verliezen.

Land- en tuinbouwers in Vlaanderen kunnen zich sinds 2020 verzekeren tegen oogstverliezen door extreme weersomstandigheden - zoals droogte, storm- en rukwinden, hagel, sneeuw- en ijsdruk, uitzonderlijke vorst en zware regenval – via de zogenaamde brede weersverzekering.^{54,55} Het doel van deze oogstverzekering is om agrarische ondernemers, zelfs bij ongunstige weersomstandigheden, stabiliteit en zekerheid te bieden in hun bedrijfsvoering, zodat de continuïteit

49 <https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/nieuws/afwijkingtriazool>

50 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/06/25/watervervuiling-triazolen-de-watergroep-vraagt-verbod-op-pestici/>

51 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/01/10/watergroep-uitzondering-triazool-in-water-brouns/>

52 <https://www.dewatergroep.be/nl-be/over-de-watergroep/infrastructuur/de-gavers>

53 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/10/23/tfa-ultrakorte-keten-pfas-in-drinkwater/>

54 <https://finepolis.be/verzekeringen/particulieren/agri-verzekering/#bredeweersverzekering>

55 <https://www.vlaanderen.be/natuur-milieu-en-klimaat/tegemoetkoming-vlaams-rampenfonds-aanvragen/landbouwschade-va-naf-2025>

van hun activiteiten gewaarborgd blijft. Er is echter één uitzondering op de gedekte schade: schade door fluviale overstromingen, dat wil zeggen overstromingen vanuit waterlopen. Enkel bij erkende natuurrampen waarbij waterlopen buiten hun oevers lopen, kan een landbouwer nog terecht bij het rampenfonds. Schade door pluviale overstromingen - overstromingen veroorzaakt door intense neerslag die niet kan worden afgevoerd - valt wél onder de brede weersverzekering en wordt dus niet langer vergoed via het rampenfonds. Voor andere oorzaken van schade heeft de Vlaamse Regering in 2020 beslist om, met overgangsmaatregelen, de vergoedingen van het rampenfonds bij openluchtteeltschade door ongunstige weersomstandigheden af te bouwen.

De Vlaamse overheid subsidieerde wel nog de brede weersverzekering bij enkele erkende verzekeraars (KBC Verzekeringen, N.V. Hagelunie, Vanbreda Risk and Benefits...).⁵⁶ Landbouwers konden van 2020 tot en met 2022 een subsidie ontvangen van 65% op de jaarlijkse premie van een erkende brede weersverzekering.^{57,58} Sinds 2023 blijft het subsidiepercentage voor 65% gelden, maar enkel voor de grootste verzekerde oppervlakte die een landbouwer had in de jaren 2020, 2021 of 2022. Voor bijkomende verzekerde percelen kan ook een subsidie tot 65% toegekend worden, maar dit hangt af van het beschikbare budget. Landbouwers die pas van start gingen in 2021 of later, komen tijdens de eerste drie jaar automatisch in aanmerking voor een subsidie van 65% op de premie. Vanaf het vierde jaar geldt de algemene regeling.

Om de brede weersverzekering op lange termijn betaalbaar en duurzaam te houden – zowel voor landbouwers als voor verzekeraars – is het van belang om in te zetten op risicobeperkende maatregelen aan de bron. Natuurgebaseerde oplossingen, zoals die voorgesteld in deze business case, kunnen helpen om de impact van extreme weersomstandigheden te temperen. Door water langer vast te houden in het landschap, schade door droogte of piekregen te beperken, verlagen deze

ingrepen het verzekerde risico. Dat komt niet alleen landbouwers ten goede, maar ook verzekeraars die zo minder schadeclaims moeten uitbetalen. In die zin zijn NBS niet louter ecologisch of landschappelijk waardevol, maar vormen ze ook een strategische investering in de betaalbaarheid en stabiliteit van het landbouwverzekeringssysteem.

Oogstverzekering is niet het enige verzekeringsproduct dat onder invloed staat van extreme weeromstandigheden. Sinds 2007 zijn natuurrampen een verplicht onderdeel van de brandverzekering voor woningen en kleine handelszaken.^{59,60} Het grootste klimaatrisico in Vlaanderen zijn overstromingen. Volgens de Vlaamse Milieumaatschappij heeft momenteel gemiddeld 4,5% van de gebouwen een risico op wateroverlast.⁶¹ Tegen 2050 kan dat aantal toenemen tot 7,8%. Door de hoge graad van verstedelijking is wateroverlast een risico dat zich in heel Vlaanderen kan voordoen. Wel zijn er aanzienlijke lokale verschillen: in sommige gemeenten wordt tegen 2050 zelfs een toename van 30% of meer verwacht. Figuur 7 gaf reeds aan dat de Slijpbeek zorgt voor een hoge overstromingsgevoeligheid aan de kern van Deerlijk (o.a. ter hoogte van wijk Lisbonna).

Door de brandverzekering is schade aan gebouwen door de overstroming van rivieren of beken, een dijkbreuk en waterafloop vanaf de velden, en ook door het overlopen of het opstuwen van de openbare riolen, verzekerd. Er is hiervoor geen erkenning als natuurramp door de overheid of het KMI nodig. Bovendien verzekeren de meeste mensen ook hun inboedel, waarmee bij overstromingsschade ook de spullen in het huis gedekt zijn. Verzekeraars mogen nieuwbouwwoningen in officieel afgebakende risicozones wel weigeren van dekkingen tegen overstromingen. Ook als een woning niet in een officiële risicozone ligt, kan de verzekeraar op basis van eigen informatie, studies en diverse kaarten, die beschouwen als een verhoogd risico en een hogere premie aanrekenen. Verzekeraars kunnen bij een verhoogd risico eigen tarieven hanteren,

56 <https://lv.vlaanderen.be/bedrijfsvoering/rampen-weersverzekering-en-crisismaatregelen/brede-weersverzekering-land-en-4>

57 Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de premiesubsidie voor een brede weersverzekering in de landbouwsector. https://etaamb.openjustice.be/nl/bsluit-van-de-vlaamse-regering-van-19-juni-2019_n2019030606.html

58 <https://finepolis.be/verzekeringen/particulieren/agri-verzekering/#bredeweersverzekering>

59 <https://www.tijd.be/netto/analyse/vastgoed/is-een-woning-in-een-risicogebied-verzekerd-tegen-overstroming/10506744.html>

60 4 APRIL 2014. - Wet betreffende de verzekeringen. <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/2014/04/04/2014011239/justel>

61 <https://klimaat.vmm.be/themas/wateroverlast>

met als maximumtarief de waarborg natuurrampen van het tarifieringsbureau. Wie in zo een risicovolle zone woont, kan aanzienlijk meer betalen voor dit onderdeel van de brandverzekering.

Niettegenstaande de uitzonderingen op de brandverzekering, lopen verzekeraars bij extreme weerfenomenen risico op grote schadeclaims. De klimaatverandering stelt verzekeringsmaatschappijen dus ongetwijfeld voor een uitdaging.⁶² Wie zal namelijk de schade van de volgende waterramp moeten dragen? In hoeverre de overheid tussenbeide zou komen, is onduidelijk.^{27,63} De overstromingen van 2021 in Wallonië hebben aangetoond dat dit geen evidente discussie is. Verzekeraars waarschuwen al langer dat een waterbom boven Vlaanderen voor hen onbetaalbaar, en dus ook onverzekerbbaar dreigt te worden.

Dat overstromingen vervat zitten in een ruimere verzekering die gedragen wordt door iedereen houdt het geheel enigszins betaalbaar. De keerzijde van deze solidariteit is dat iedereen meer zal moeten betalen voor de verzekeringspremies, naarmate het risico op klimaatrampen stijgt. Of verzekeraars de schade kunnen blijven dekken, zal eveneens afhangen van de (internationale) herverzekeraars. Dat zijn de maatschappijen waar verzekeringsmaatschappijen zich op hun beurt kunnen laten verzekeren voor de risico's die ze lopen. Deze herverzekeraars rekenen – door de natuurrampen van de afgelopen jaren – echter steeds meer aan. Om de brandverzekering betaalbaar te houden voor burgers en bedrijven en om niet terecht te komen in onverzekerbbaarheid door te hoge schadeclaims is het – net zoals bij de brede weersverzekering – belangrijk voor verzekeringsmaatschappijen om preventief op te treden. In de Slijpbeek werden meermaals illegale opstuwingen vastgesteld, waarbij planken of constructies werden geplaatst om water op te houden in periodes van droogte.⁶⁴ Bij hogere

debieten kan dit gevaarlijke situaties creëren en de overstromingsrisico's in woongebied vergroten.

3.2.3 Lokale bedrijven

Voedselverwerkende bedrijven bevinden zich in een unieke positie, ze hebben namelijk zicht op beide uiteinden van de voedselketen: de grondstoffen zijn afkomstig uit de primaire sector, terwijl ze in hun bedrijfsvoering ook rekening moeten houden met het consumentengedrag. Ze bevinden zich dus in een kwetsbare schakel tussen landbouwer en markt, en moeten tegelijk leveringszekerheid en maatschappelijke verwachtingen beheren. Deze bedrijven ondervinden rechtstreeks de gevolgen van gewasschade bij extreme weersomstandigheden. Droogte of wateroverlast beïnvloeden de beschikbaarheid van stabiele oogstvolumes, kwaliteit en kostprijs van landbouwgrondstoffen.

Toch blijkt uit onderzoek uit andere landen dat klimaatverandering door veel voedselverwerkende bedrijven wordt ervaren als een complex en moeilijk te vatten fenomeen.^{65,66} De brede tijdshorizon van klimaatverandering maakt het lastig om de intensiteit van de risico's en de kwetsbaarheid van het eigen bedrijf goed in te schatten. Bovendien leidt bewustwording over klimaatverandering niet automatisch tot actie, zeker niet bij kleinere landbouwbedrijven die vaak niet over de middelen, kennis of tijd beschikken om concrete maatregelen te nemen op het vlak van beperking of aanpassing. Toch merken verwerkers van landbouwproducten de klimatologische verandering. In de praktijk blijken hun aanpassingsstrategieën – ook in België⁶⁷ – echter vaak reactief, met vaak slechts aandacht voor energie-efficiëntie of het verkorten van toeleveringsketens.

Hier bieden brongerichte natuurgebaseerde oplossingen een kans om een stap verder te gaan:

62 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/01/13/belgie-woningen-verzekeren-klimaatrampen-overstromingen/>

63 Closing the climate insurance protection gap in Belgium Report on the workshop of 16/10/2023. <https://www.adapt2climate.be/wp-content/uploads/2023/12/report-on-workshop-closing-the-climate-insurance-protection-gap-in-belgium.pdf>

64 Leiebekken, wateruitvoeringsprogramma 2025. https://www.integraalwaterbeleid.be/nl/stroomgebiedbeheerplannen/wateruitvoeringsprogramma/wup-2025/wateruitvoeringsprogramma_leiebekken_2025.pdf

65 Puupponen, A., Kortetmäki, T., Paloviita, A., & Järvelä, M. (2015). Social acceptance of climate change adaptation in farms and food enterprises: a case study in Finland. *International Journal of Sociology of Agriculture and Food*, 22(2), 105-123.

66 Paloviita, A., & Järvelä, M. (2015). *Climate change adaptation and food supply chain management*. Routledge.

67 Zie bijvoorbeeld: <https://kioz.be/nl/aardappelsector-zet-duurzame-koers-uit-interpom-toont-innovaties-voor-de-toekomst/>

door bijvoorbeeld te investeren in natuurgebaseerde oplossingen die piekdebieten bufferen, verlagen ze hun risico en dragen ze bij aan de continuïteit van de aanvoer van kwalitatieve landbouwproducten. Voedselverwerkende bedrijven kunnen dus actief en preventief bijdragen aan klimaatrobuuste landschappen die passen binnen een bredere strategie van duurzaam ketenbeheer. In de regio Zuid-West-Vlaanderen en de directe omgeving ervan zijn veel voedselverwerkende bedrijven gesitueerd; Alpro, Agristo, Vandemoortele Izegem, Dujardin Foods, Cargill NV, Lutosa, D'Arta, Dicofoods, Greenyard, Horafrost, Pasfrost, Crop's, Diepvriescentrale (Spuntini), Ardo... Deze bedrijven vormen het kloppend hart van de Europese diepvriesgroentensector en (diepvries) aardappelsector.^{68,69} Ze worden steeds vaker geconfronteerd met waterproblemen.⁷⁰ Ze geven daarbij aan dat oogsten onvoorspelbaarder worden en het gemiddelde rendement slinkt. Professor internationaal milieubeleid Hans Bruyninckx geeft daarbij zelfs aan dat de sector op deze manier niet op grote schaal kan blijven bestaan vanwege de watercrisis.

Deze bedrijven voelen de impact van droogteperiodes niet alleen via onstabiele oogsten, maar ook rechtstreeks in hun eigen bedrijfsvoering. De diepvriesgroente- en aardappelverwerkende bedrijven behoren tot de meest watervragende sectoren binnen de voedingsindustrie.^{71,72} Voor de verwerking van één ton groenten wordt gemiddeld 1,5 tot 5 m³ water verbruikt, en bij aardappelen is dit 1,25 à 4,3 m³ per ton, afhankelijk van de efficiëntie en technologie van het bedrijf. Water is noodzakelijk voor vrijwel elke stap in het proces: het wassen en spoelen van de groenten of aardappelen, het schillen en snijden, koken of blancheren, afkoelen van warme producten, intern transport via waterstromen, en het reinigen van machines volgens strikte hygiëne-eisen. Ook de behandeling van afvalwater vraagt extra water. In periodes van waterschaarste, zoals

bij captatieverboden op waterlopen, dreigen deze processen verstoord te raken. Dit kan leiden tot productiebeperkingen of zelfs tijdelijke stilleggingen. In een context van toenemende klimaatdruk en droogterisico's onderstreept dit het belang van lokale buffering, hergebruik en investeringen in algemene natuurgebaseerde oplossingen die bijdragen aan waterzekerheid. Investerings zijn dus geen abstracte ecologische wens, maar een vorm van operationele risicobeheersing.

Een ander element waarom bedrijven kunnen investeren in natuurgebaseerde oplossingen (NBS) kadert binnen het maatschappelijk verantwoord ondernemen of Corporate Social Responsibility (CSR).⁷³ Gedreven door een groeiend maatschappelijk bewustzijn rond duurzaamheid, zetten steeds meer bedrijven – ook met winstoogmerk – actief in op hun maatschappelijke inbedding in de lokale context. Dit ontspringt uit een “triple bottom line”-benadering 3P (people, planet, profit) visie op ondernemen, waarbij niet enkel de financiële winst telt, maar ook de ecologische en sociale impact van de bedrijfsvoering.

NBS-projecten, zoals het anders organiseren van de Slijpbeekvallei, bieden bedrijven een concrete en geloofwaardige kans om bij te dragen aan lokale duurzaamheid en streekontwikkeling, en dat zonder te vervallen in greenwashing. Ze raken tegelijk aan meerdere ESG-componenten: ‘Environmental’ via klimaatrobuust waterbeheer, ‘Social’ via samenwerking met landbouwers, burgers en lokale overheden, en ‘Governance’ via transparante en zinvolle betrokkenheid. Bovendien versterken bedrijven via dergelijke investeringen hun merkwaarde, legitimiteit en band met de regio, wat ook commercieel relevant is. Ze tonen dat ze méér zijn dan anonieme schakels in een keten: ze worden partners in gebiedsontwikkeling in de directe leefomgeving, landbouwtransitie en klimaatadaptatie. In tijden waarin investeerders, klanten en beleidsmakers steeds meer

68 <https://www.hln.be/binnenland/marktleider-in-europa-1-op-2-zakjes-diepvriesgroenten-is-west-vlaams-a0e9adad/>

69 <https://www.standaard.be/economie/de-vlaamse-aardappel-van-voedsel-voor-de-armen-tot-grondstof-van-miljardenbusiness/69759172.html>

70 <https://www.standaard.be/weekend/hoe-de-west-vlaamse-groente-industrie-worstelt-met-de-watercrisis-de-ramp-is-het-nieuwe-normaal-geworden/36737984.html>

71 Lehto, M., Sipilä, I., Alakukku, L., & Kymäläinen, H. R. (2014). Water consumption and wastewaters in fresh-cut vegetable production. *Agricultural and food science*, 23(4), 246-256.

72 Sayed, A., Chys, M., & Sampers, I. (2023). Characterization of blanching water from the potato processing industry and the influence of processing conditions. *Journal of Cleaner Production*, 388, 135977.

73 O. FALCK en S. HEBLICH, “Corporate social responsibility: Doing well by doing good”, *Business Horizons* 2007, 247-254.

duurzaamheidseisen stellen, is “doing well by doing good” niet alleen een maatschappelijk gebaar, maar ook een strategisch verstandige keuze.

3.3 Geleverde ecosysteemdiensten

De NBS-ingrepen leveren verschillende soorten ecosysteemdiensten. We maken een onderscheid tussen regulerende/ondersteunende, productieve en culturele diensten. Ecosysteemdiensten worden gedefinieerd als de diensten (en baten) geleverd door ecosystemen.^{74,75} De term werd populair begin 2000 met de publicatie van het ‘Millennium Ecosystem Assessment’, een studie naar de impact van mensen op het milieu in opdracht van de VN.⁷⁶ In deze studie worden vier categorieën van ecosysteemdiensten beschreven: productieve, regulerende, culturele en ondersteunende diensten. Hierbij vormen ondersteunde diensten de basis voor de andere diensten. Deze categorie omvat de natuurlijke processen nodig om de andere diensten te ondersteunen, zoals; fotosynthese, nutriënten- en watercyclus... Deze categorie wordt in de literatuur vaak als impliciet aanwezig meegenomen, en wordt zelden als aparte categorie behandeld. Ondersteunende ecosysteemdiensten worden hier niet expliciet meegenomen in de analyse.

De NBS die hierboven werden behandeld leveren verschillende soorten ecosysteemdiensten. De waarde van deze ecosysteemdiensten verschilt al naargelang de actor, sommige zijn van algemeen belang, terwijl anderen eerder van toepassing zullen zijn op een kleinere groep. Het is ook niet zo dat de NBS-voorzieners altijd het meeste baat heeft bij een ingreep. Het identificeren van de ecosysteemdiensten en erkennen wie deze diensten zou waarderen vormt een eerste stap in het opzetten van een business case. De meeste (regulerende) diensten zijn van algemeen belang, maar naar gelang de bevoegdheid en daaraan gekoppelde doelstellingen van een actor zal de waarde van een ecosysteemdienst anders worden ingeschat. Merk op dat bepaalde ecosysteemdiensten geleverd

zullen worden aan actoren die geen NBS voorzien.

Tabel 1 geeft een overzicht van de meest relevante actoren. Deze tabel is geen exhaustieve opsomming van actoren die betrokken kunnen zijn bij de business case. VMM, VLM, ANB, Agentschap Landbouw & Zeevisserij, Algemeen Boerensyndicaat, Boerenbond... zijn niet opgenomen, maar kunnen een faciliterende rol opnemen. Desalniettemin is hun betrokkenheid (en baten) beperkter dan die van actoren die wel werden opgenomen. In de tabel komen de voorzieners (de landbouwers) en de baathebbers (De Watergroep, Verzekeraars en Bedrijven) aan bod. De voordelen die zij kunnen halen uit de NBS werden zojuist al belicht. De tabel betreft ook de burgers, gemeenten/intercommunale en de provincie als potentiële baathebbers. Lokale besturen zullen bijvoorbeeld minder moeten investeren in waterkwaliteit, het onderhoud van de beek (minder sedimentatie), bescherming tegen overstromingen, en het bevorderen van de biodiversiteit. Daarnaast zullen de recreatieve en toeristische elementen van de streek toenemen, wat ook voordelen biedt voor andere type bedrijven dan de voedselverwerkers. Burgers worden dan weer minder geconfronteerd met overstromingen, worden verzekerd van kwalitatief voedsel en water en kunnen gebruik maken van o.a. toegenomen recreatieve troeven. Een toegenomen beleefbaarheid van het landschap is in het voordeel van alle nabijgelegen bewoners.

74 <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/wat-zijn-ecosysteemdiensten>

75 Zie o.m. ook: P. PEREIRA en F. BARO, “Greening the city: thriving for biodiversity and sustainability”, *Science of the Total Environment* 2022, nr. 153032; P. PEREIRA, Y. CIACHUN en T. HUA, “Nature-based solutions, ecosystem services, disservices, and impacts on well-being in urban environments”, *Current Opinion in Environmental Science & Health* 2023, nr. 100465; J. BABI ALEMNAR, T. ELLIOT, B. RUGANI, B. PHILIPPE, T.N. GUTIERREZ, G. SONNEMANN en D. GENELETTI, “Nexus between nature-based solutions, ecosystem services and urban challenges”, *Land Use Policy* 2021, nr. 104898.

76 Assessment, M. E. (2003). Millennium ecosystem assessment. *Ecosystems*.

Actoren	NBS voorzieners	Effecten van ecosystemendiensten, geleverd door NBS op betrokken actoren		
		Regulerend/ ondersteunend	Productief	Cultureel
Landbouwers	Landschaps-in- richting rond waterloop.	• Waterbuffering (vermindering overstromingen en opslag tijdens droogte) • Vermindering schade door overstromingen • Verbeterde bodemkwaliteit • Verminderen bodemerosie • Diversificatie inkomsten	• Verhoogde voedselzekerheid • Verzekerde watervoorziening	
Deerlijk, Zwevegem en met uitbreiding intercommunale Leiedal.		• Verbetering waterkwaliteit • Vermindering schade door overstromingen • Verbeterde biodiversiteit • Verbeterde impact op de gezondheid		• Toenemen van recreatief gebruik • Meer toeristische mogelijkheden
Provincie West- Vlaanderen		• Verbetering waterkwaliteit • Verminderde kosten onderhoud (door minder slib ruimen) • Verminderde kosten sanering beekvallei • Verminderde kosten stroomafwaartse maatregelen		• Meer toeristische mogelijkheden
Burgers		• Vermindering schade door overstromingen • Verbeterde impact op de gezondheid	• Verhoogde voedselzekerheid • Verzekerde watervoorziening	• Toenemen van recreatief gebruik
Verzekerings- bedrijven		• Vermindering schadeclaims/risico's oogstverzekering • Vermindering schadeclaims/risico's wateroverlast		
De Watergroep		• Vermindering waterzuivering	• Verzekerde watervoorziening	• Lokale verankering
Bedrijven (o.a. voedsel- verwerkende bedrijven)		• Stabieler aanvoer van kwalitatieve landbouwproducten • Vermindering schade door overstromingen • Impact op de gezondheid van werknemers	• Verhoogde voedselzekerheid • Verzekerde watervoorziening	• Minder onzekerheid over oogst • Lokale verankering • Inspelen op verhoogd toerisme en recreatie

Tabel 1: Overzichtstabel voorzieners en baathebbers

Aan PES zijn typisch vier kerncriteria gekoppeld. Ten eerste gaat het om vrijwillige transacties tussen ten minste één koper en één aanbieder van ecosysteemdiensten, waarbij beide partijen instemmen met de voorwaarden. Ten tweede omvat PES een directe financiële stimulans: de aanbieder ontvangt een rechtstreekse betaling in ruil voor het leveren of behouden van een welbepaalde ecosysteemdienst. Cruciaal daarbij is, ten derde, additionaliteit: de dienst zou zonder de betaling niet of in mindere mate tot stand komen. Vergoedingen mogen niet toegekend worden voor wettelijk verplichte maatregelen, maar enkel voor inspanningen die als aanvullend worden beschouwd ten opzichte van de basisverantwoordelijkheden van de grondeigenaar. Tot slot is voorwaardelijkheid een essentieel kenmerk: de betaling is afhankelijk van het effectief leveren of behouden van de ecosysteemdienst, wat inhoudt dat er een vorm van monitoring of verificatie vereist is. Enkel wanneer aan al deze voorwaarden voldaan is, spreekt men in strikte zin van een PES-mechanisme.

78 Grima, N., Singh, S. J., Smetschka, B., & Ringhofer, L. (2016). Payment for Ecosystem Services (PES) in Latin America: Analysing the performance of 40 case studies. *Ecosystem services*, 17, 24-32.

PES is geen nieuw instrument, al heeft het wel een hernieuwde interesse gekregen in de jaren '90 door tekortkomingen van overheidsbeleid. Daarbij is er vooral de wens om een reële impact op het landgebruik te bekomen via alternatieve financieringsbronnen dan overheidsuitgaven of regulerende instrumenten. Tot op heden zijn PES-initiatieven wereldwijd geïmplementeerd, waarbij uiteenlopende milieuproblemen en sociaaleconomische contexten worden aangepakt.^{79,80} Ze hebben potentieel getoond in het bevorderen van duurzaam landgebruik, het behoud van biodiversiteit en het versterken van de veerkracht van ecosystemen. Het kan een kosten-efficiënte manier zijn om binnen de bestaande eigendomsrechten, vrijwillig tot een ecologische impact te komen. Het betreft een zeer flexibel instrument dat kan aangepast worden afhankelijk van de problematiek, tijdshorizon, betrokken actoren en de schaal. PES-programma's staan echter ook voor uitdagingen op het vlak van governance, rechtvaardigheid, additionaliteit en de effectiviteit van monitoring. Bovendien worden ze nog vaak ingezet om één specifiek probleem aan te pakken, in plaats van meerdere problemen tegelijk te benaderen.

De beheerovereenkomst die landbouwers kunnen afsluiten met de Vlaamse Landmaatschappij kan ook beschouwd worden als een mogelijke Payment for ecosystem services. Dit valt typologisch onder een overheidsgefinancierde PES. Het doel van deze business case is de ontwikkeling van een marktgerichte PES waarbij landbouwers worden vergoed door bedrijven of organisaties voor de levering van ecosysteemdiensten.

Het aantal beheerovereenkomsten dat wordt afgesloten zit namelijk de voorbije jaren in een dalende trend. In 2020 sloten 3.749 landbouwers een beheerovereenkomst af voor een areaal van 12.755 hectare.⁸¹ In 2025 is dit nog maar 2.549 landbouwers, goed voor een totale oppervlakte van 5.948 hectare

4.1.1 Bijhorende governance om financiering te realiseren

Om een succesvolle PES-constructie te ontwerpen en implementeren worden er in de literatuur doorgaans 5 fases omschreven. In een eerste fase maakt men een overzicht van alle te vermarkten ecosysteemdiensten en worden mogelijke kopers en verkopers geïdentificeerd. De baathebbers worden in kaart gebracht, net als de landbouwers die de ecosysteemdiensten kunnen leveren. In deze eerste fase wordt een antwoord gezocht op onderstaande vragen: Is er een duidelijke vraag naar de ES (*ecosystem services*)? En is de voorziening van de ES voor iemand financieel waardevol? Is het duidelijk wie bepaalde ingrepen moet doen om het functioneren van de ES te verhogen? In een tweede fase worden de principes van de PES-regeling vastgelegd en technische moeilijkheden opgelost. In deze fase wordt er nagegaan hoeveel kopers bereid zijn om te betalen voor een bepaalde ecosysteemdienst, en welke minimale prijs verkopers bereid zijn te aanvaarden. Onder technische aspecten verstaan we; de aard en omvang van de groenblauwe maatregel, de geschikte interventies, de termijn, de gewenste betaalmethode en manier van monitoring en evaluatie. In een derde fase wordt er onderhandeld en worden uitvoeringsovereenkomsten gesloten en uitgevoerd. Als vierde fase volgt het controleren en evalueren. De PES-regeling moet gecontroleerd en opgevolgd worden om te zien of de beloofde interventies of veranderingen werden gerealiseerd. Daarnaast moet ook worden nagegaan of de nieuwe ecosysteemdiensten geen andere negatieve gevolgen veroorzaken. Recent wordt voor monitoring ook digitale technologieën en blockchain gebruikt om transparanter en efficiënter te werk te gaan.⁸² Als laatste fase wordt de mogelijkheid bekeken voor het incorporeren van meerdere baten van een gerealiseerde ecosysteemdienst (win-win of trade-off effect?). Een maatregel levert immers vaak meer dan één voordeel op. In een PES-constructie kan je dus nadenken hoe je die meervoudige baten meeneemt in de afspraken en financiering. Een

79 Zie bijvoorbeeld New York City's Water Supply System (Chichilnisky and Heal, 1998; Barraqué, 2009; Hoffman, 2010) of Costa Rica's "Pagos por Servicios Ambientales" program (Pagiola, 2005; Steed, 2007; Fournier, 2009)

80 Couldrick, L. B. (2024). A case study of payments for ecosystem services and the need for integrated catchment management: experiences from the Westcountry Rivers Trust. *Cambridge Prisms: Water*, 2, e14. doi:10.1017/wat.2024.10

81 <https://vilt.be/nl/nieuws/aantal-beheerovereenkomsten-daalt-verder-vlm-grijpt-in>

82 Salzman, J., Bennett, G., Carroll, N., Goldstein, A., & Jenkins, M. (2018). The global status and trends of Payments for Ecosystem Services. *Nature Sustainability*, 1(3), 136-144.

PES zou bijvoorbeeld in eerste instantie opgezet kunnen zijn rond waterkwaliteit met financiering van de Watergroep. Maar als er ook baten in rekening kunnen gebracht worden voor de provincie (lagere onderhoudskosten), natuurorganisaties (biodiversiteit) en burgers (recreatie), kan je meerdere financierders aantrekken en het systeem robuuster maken.

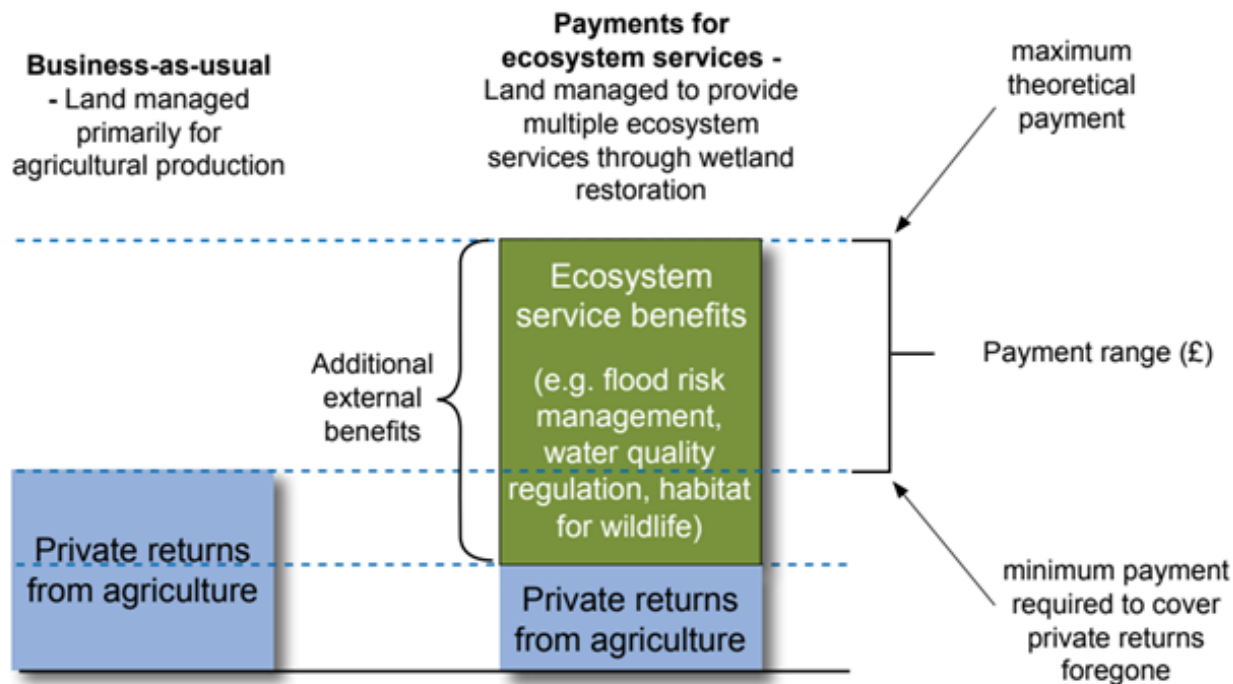
Voor de prijszetting van vergoedingen stellen we voor om te werken met een auction-based systeem (een veiling), waarbij landeigenaars zelf aangeven tegen welke vergoeding zij bereid zijn bepaalde maatregelen uit te voeren. In tegenstelling tot vaste vergoedingen (zoals in het Groenfonds Midden-Delfland, waar contracten met vooraf bepaalde bedragen en looptijden worden afgesloten), laat een veilingmechanisme toe om kostenefficiëntie na te streven: enkel de meest kosteneffectieve aanbiedingen worden geselecteerd. Bovendien verhoogt dit de transparantie van het systeem en versterkt het gevoel van eigenaarschap bij deelnemers, omdat zij zelf actief hun voorwaarden formuleren. Dit is ook de aanpak van het Westcountry Rivers Trust in het Verenigd Koninkrijk, waar bijvoorbeeld de online veiling NatureBid leidde tot contracten met 23 landbouwers of grondeigenaars voor ingrepen die bijdroegen aan het verbeteren of beschermen van de waterkwaliteit, waterretentie, bodemgezondheid en -infiltratie, biodiversiteit en koolstofopslag. Veilingen zijn bijzonder geschikt in een context van beperkte middelen en diverse bedrijfstypes, zoals in de Slijpbeekvallei, waar maatwerk cruciaal is.

Een veilingmechanisme verloopt doorgaans in verschillende stappen. Eerst wordt duidelijk gecommuniceerd welke maatregelen in aanmerking komen en binnen welk budget de aankopen gebeuren. Vervolgens dienen landbouwers of grondeigenaars een bod in, waarin ze aangeven welke ingreep ze bereid zijn uit te voeren en tegen welke vergoeding. Deze biedingen worden verzameld en vergeleken op basis van kostenefficiëntie (de verhouding tussen de prijs en de verwachte baten/impact). Enkel de meest doelmatige biedingen worden geselecteerd, binnen de beschikbare middelen. Tot slot worden er contracten afgesloten waarin de voorwaarden, looptijd en monitoring worden vastgelegd. Op die manier ontstaat een transparant en competitief proces waarin aanbieders zelf hun prijs bepalen

en de kopers zekerheid hebben dat ze maximale waarde halen uit hun investering.

Het bepalen van een correcte prijs die alle actoren tevredenstelt is cruciaal voor het vormen van een succesvolle PES-constructie. Dit bepaalt namelijk of koper(s) en verkoper(s) uiteindelijk zullen doorgaan met de Payment for ecosystem service. In onderstaande figuur wordt duidelijk wat een minimale vergoeding zou inhouden voor een landbouwer. In het *'business as usual'* (BAU) scenario, waarin er aan akkerbouw wordt gedaan, wordt een bepaalde prijs verdiend aan de gewassen. In een PES-scenario zal er minder verdiend kunnen worden aan de opbrengsten van de gewassen, door een aanpassing aan de 'klassieke' bedrijfsvoering. Mogelijks wordt het verlies aan verminderde opbrengst wel kleiner op termijn door betere bescherming tegen klimaatrisico's. Het leveren van ecosysteemdiensten moet initieel wel minimaal gelijk zijn aan de prijs uit het BAU-scenario. Aan de zijde van de koper moet de 'willingness-to-pay' voor een ecosysteemdienst bepaald worden. De prijs wordt vastgelegd tussen de maximaal theoretische prijs die de kopers bereid zijn om te betalen en de minimale prijs die de verkoper bereid is te aanvaarden. Indien de maximale prijs van de kopers lager ligt dan de minimale prijs van de voorziener is een PES-constructie niet mogelijk of moet er cofinanciering gevonden worden.

Daarnaast moet er beslist worden wanneer de betalingen uitgevoerd worden. Dit kan vooraf zodat de voorziener de middelen heeft om de ingrepen te financieren ('input-based payments') of achteraf zodat de koper pas betaalt indien de ingrepen effectief zijn uitgevoerd ('output-based payments' of 'payments-by-results'). Wij pleiten voor het input-based systeem, omdat veel landbouwers minder kapitaalkrachtig zijn en niet over de financiële ruimte beschikken om eerst te investeren en pas later vergoed te worden. Voorfinanciering verlaagt de drempel tot deelname en verhoogt de kans dat ook kleinere of economisch kwetsbare landbouwbedrijven zich engageren in het systeem. Bovendien helpt het om vertrouwen op te bouwen in de regeling, wat essentieel is in een context waarin overtuiging en vrijwilligheid centraal staan.

Figuur 11: Illustratieve voorstelling prijszetting PES ⁸³

Het opzetten van de markt en het monitoren wordt vaak georganiseerd door een 3de actor (de tussenpersoon). De meeste PES-regelingen maken gebruik van een onafhankelijke tussenpersoon. Deze instantie kan helpen met één of meerdere taken, zoals het bepalen van het product en de waarde van ecosystemendiensten, kopers en verkopers samenbrengen, suggesties geven voor ingrepen in ecosystemendiensten, bundelen van landeigenaars om een sterker effect te creëren, helpen met prijszetting, contract en betaalmethodes beheren, opvolgen en controleren van resultaten en administratie. Deze rol kan vervuld worden door de overheid, al heeft onderzoek aangetoond dat een top-down aanpak vanuit de overheid het vertrouwen van boeren in een PES ondergraaft.⁸⁴ Ook de actualiteit (cfr. Stikstofdecreet) zorgt reeds voor gespannen relaties met de publieke actoren. Ondanks dat bijvoorbeeld de intercommunale Leiedal inzet op goede relaties met landbouwers denken we dat het opportuun is om te kiezen voor een andere actor, zoals Inagro.

Bij het Westcountry Rivers Trust (WRT) wordt er ook gebruik gemaakt van een "environmental charity" met als doel "secure the preservation, protection, development and improvement of the rivers, streams, watercourses and water

impoundments in the Westcountry and to advance the education of the public in the management of water".⁸⁵ Dit legt verantwoordelijkheid bij alle betrokken private en publieke partijen. Een netwerk-achtig samenwerkingsverband kan optreden als bemiddelaar tussen de verschillende stakeholders. De monitoring kan eveneens door deze samenwerking worden uitgevoerd. Deze structuur moet vooral de betrokkenheid van de landbouwers optimaal bevorderen zodat ze zich mede-eigenaars voelen van de projecten.

Een alternatief op een nieuw netwerk is de uitbreiding van het bestaande Klimaatfonds van Leiedal. Het doel van dit fonds is om de leefomgeving weerbaarder te maken tegen de gevolgen van de klimaatverandering. Daarbij ondersteunen ze initiatieven van burgers, verenigingen, organisaties en bedrijven. Financiering komt voorlopig van elf lokale besturen (die jaarlijks 0,5 euro per inwoner storten), de Koning Boudewijnstichting, het Streekfonds en de Intercommunale Leiedal. Het doel van het klimaatfonds – zoals het 'Nationaal Groenfonds' in Nederland of 'Business for nature' van Natuurpark Rivierenland – is om ook private financiering aan te trekken. Iedereen heeft de mogelijkheid om Zilverberk- of Goudeneikpartner van het Klimaatfonds te worden. Figuur 12 geeft aan

⁸³ Smith, S., Rowcroft, P., Everard, M., Couldrick, L., Reed, M., Rogers, H., Quick, T., Eves, Ch. & White C. (2013). Payments for ecosystem services: a best practice guide. London: Defra. <https://www.cbd.int/financial/pes/unitedkingdom-bestpractice.pdf>

⁸⁴ Zanella, M. A., Schleyer, C., & Speelman, S. (2014). Why do farmers join Payments for Ecosystem Services (PES) schemes? An Assessment of PES water scheme participation in Brazil. *Ecological Economics*, 105, 166-176.

⁸⁵ <https://register-of-charities.charitycommission.gov.uk/en/charity-search/-/charity-details/1045806/full-print>

wat dat concreet inhoudt. Sinds september 2023 is er ook een bedrijf (een cleantech hub genaamd Snowball) betrokken. De lokale verankering, de huidige focus op concrete realisaties, alsook de reeds uitgewerkte certificaten voor deelnemende bedrijven zijn troeven om het klimaatfonds te benutten bij deze business case.

Vermelding/logo op de homepagina van het Klimaatfonds		×
Vermelding/logo op de partnerpagina van het Klimaatfonds	×	×
Logo op alle officiële communicatie over het Klimaatfonds		×
Officieel zegel/logo voor eigen website en communicatie	Zilverberk partner-zegel	Goudeneik partner-zegel
Jaarlijkse bijdrage	€ 5.000	€ 15.000

Figuur 12: Zilverberk- of Goudeneikpartner van het Klimaatfonds⁸⁶

5 Haalbaarheid

In dit onderdeel wordt op basis van debat tussen de verschillende InnoFiNS disciplines de haalbaarheid van de business case besproken; economische, ruimtelijke, bestuurskundige, juridische en tot slot sociale haalbaarheid.

5.1 Economisch

5.1.1 Aanbodzijde

Uit gesprekken met landbouwers blijkt dat er bij een aanzienlijk deel – en zeker bij de jongere generatie – bereidheid bestaat om deel te nemen aan een systeem van Payments for Ecosystem Services. Hoewel de hoogte van de vergoeding uiteraard een belangrijke rol speelt, is het niet de enige drijfveer. Veel landbouwers willen actief bijdragen aan het behoud en herstel van biodiversiteit en zien natuurgebaseerde oplossingen als een waardevolle invulling van hun maatschappelijke rol. Daarnaast ervaren zij PES als een kans om in te spelen op enkele tekortkomingen van bestaande beheerovereenkomsten. Voordelen die naar voren kwamen zijn onder andere een grotere mate van inspraak, minder directe overheidsinmenging en een flexibeler karakter van de maatregelen. PES wordt bovendien gezien als een mogelijkheid tot inkomsten-diversificatie, zeker nu het rampenfonds werd afgebouwd. De brede weersverzekering biedt namelijk maar een gedeeltelijk vangnet, en dekt bijvoorbeeld wel pluviale overstromingen, maar geen fluviale overstromingen. Ecologische maatregelen zoals oeverstroken kunnen het risico op overstromingsschade helpen beperken en – mits een inputgebaseerd betalingssysteem – ook een stabiele, inkomstenstroom opleveren die blijft doorlopen bij overstromingen.

Toch kwamen er tijdens de gesprekken met landbouwers ook enkele belangrijke kanttekeningen naar voren. Zo leeft de bezorgdheid dat een PES-systeem niet mag leiden tot bijkomende administratieve lasten of complexiteit. Eenvoudige procedures en duidelijke communicatie zijn cruciaal voor een succesvolle implementatie. Daarnaast werd het principe van additionaliteit herhaaldelijk in vraag

gesteld. Er leeft een gevoel dat landbouwers – gelet op de huidige regelgeving inzake klimaatadaptatie en milieudoelstellingen – reeds inspanningen leveren die onvoldoende worden gehonoreerd. Vanuit die optiek vinden sommigen het onrechtvaardig dat ze pas een vergoeding zouden krijgen wanneer ze bijkomende maatregelen nemen bovenop wat reeds wettelijk van hen verwacht wordt. Ook de impact op het grondgebruik is een gevoelig punt. Er is nood aan zekerheid dat de voorgestelde NBS de primaire landbouwfunctie in de toekomst niet disproportioneel hypothekeert. Bij de gesprekken kwam ook de relatie met afnemers, de voedselverwerkende bedrijven, ter sprake. Verschillende landbouwers gaven aan dat hun handelingsruimte beperkt is door hun afhankelijkheid van deze bedrijven, die via prijszetting en contractvoorwaarden een belangrijke invloed uitoefenen. Ondanks hun eigenaarschap over de grond voelen zij zich niet altijd volledig vrij om keuzes te maken die hun bedrijfsvoering fundamenteel wijzigen. Dit wijst op de noodzaak om ook ketenactoren structureel te betrekken bij het ontwerp van een PES-systeem, zodat boeren zich gedragen weten in hun keuze om deel te nemen. Tot slot speelt de onzekere continuïteit ook in het nadeel bij vele landbouwers. In twintig jaar tijd is het aantal bedrijven met landbouwproductie met 35% gedaald in de plattelandsgemeenten van Zuid-West-Vlaanderen; in 2002 waren er nog 1.175 landbouwbedrijven maar anno 2022 is dit aantal teruggelopen tot 678.¹² De gemiddelde leeftijd in 2023 van de bedrijfshoofden van landbouwbedrijven, 56 jaar, suggereert dat deze trend zich de komende jaren zal voortzetten.⁸⁷ Uit ander onderzoek bleek dat tegen 2040 tot 60% van de landbouwgrond in de regio mogelijk zonder opvolging komt te staan.²⁰ De structurele onzekerheid in de sector beïnvloedt de investeringsbereidheid, zeker bij jongere landbouwers.

5.1.2 Vraagzijde

De economische haalbaarheid van Payment for Ecosystem Services (PES) hangt in belangrijke mate af van de mogelijkheid om voldoende investeringsmiddelen te mobiliseren. In ons geval hebben we drie partijen geïdentificeerd als baathebbers: De Watergroep, verzekeraars en

voedselverwerkende bedrijven.

5.1.2.1 Watergroep

Zoals eerder vermeld bij de inschatting van kosten en baten, tonen internationale voorbeelden aan dat investeringen in natuurgebaseerde oplossingen via Payment for Ecosystem Services op termijn kunnen leiden tot een aanzienlijke verlaging van de productiekosten voor drinkwater. Door waterkwaliteit aan de bron te verbeteren, kan immers worden bespaard op dure zuiveringstechnieken, energieverbruik en infrastructuur. Hoewel dit soort baten relevant zijn voor elke drinkwaterproducent, bleek het voor deze business case moeilijk om De Watergroep structureel te betrekken. De organisatie gaf aan het belang van projecten rond waterkwaliteit in algemene zin te erkennen en te ondersteunen, maar dat het specifieke studiegebied voor hen van relatief beperkt belang is. Bovendien beschikken ze momenteel over weinig tijd en capaciteit om bijkomende samenwerkingen aan te gaan. Ze verwezen naar bestaande initiatieven in andere regio's – zoals rond Ieper – waar reeds intensieve trajecten voor bronbescherming lopen binnen het kader van Water-Land-Schap projecten. Hierbij worden enkele demomaatregelen genomen (diverse soorten bufferstroken, plantaardige dammen, het inwerken van stro of hout op het perceel en overstromingsgraslanden) die drie jaar lang samen met de landbouwers getest worden. Deze demomaatregelen worden gefinancierd via Water-Land-Schap, De Watergroep, Provincie West-Vlaanderen, stad Ieper en de gemeente Heuvelland. Inagro en Regionaal Landschap Westhoek zetten mankracht in op het terrein om naar de landbouwers te gaan. Daarnaast neemt de Watergroep maatregelen om puntvervuiling van landbouwers tegen te gaan. Hiermee willen ze dan in het bijzonder gewasbeschermingsmiddelen in de waterlopen verminderen.

5.1.2.2 Verzekeraars

Hoewel studies aantonen dat verzekerings-

maatschappijen wereldwijd steeds meer het belang inzien van proactieve risicovermindering^{88,89} – bijvoorbeeld via incentives, risico-gebaseerde premies of cofinanciering van aanpassingsmaatregelen – blijkt de praktische betrokkenheid in projecten voorlopig beperkt. Verzekeraars beschikken nochtans over krachtige instrumenten om preventie te stimuleren: zo kunnen bepaalde maatregelen een voorwaarde worden voor het verkrijgen of behouden van een polis. Ook structurele investeringen in risicobeperking liggen in de lijn van hun belangen, zeker in een context van toenemende klimaatrisico's.

Toch staan veel verzekeraars nog weigerachtig tegenover een actieve rol in dergelijke mechanismen. Dat heeft verschillende oorzaken. Ten eerste heerst er een klassiek collectief actieprobleem: met meerdere verzekeraars actief op de markt is het moeilijk om 'free riding' te vermijden. Wanneer één maatschappij investeert in risicoverlaging, genieten ook concurrenten mee van de daling in schadegevallen, zonder zelf bij te dragen. Daarnaast wringt het conceptueel. Verzekeringen zijn per definitie gericht op het beheersen van risico's door ze financieel te spreiden – niet om ze structureel op te lossen. Investeren in maatregelen die het risico gedeeltelijk wegnemen, ondermijnt op termijn hun bestaansreden. Vanuit die logica is het begrijpelijk dat PES-achtige investeringen eerder worden beschouwd als beleids- of overheidstaken, dan als kernactiviteit van private verzekeringsinstellingen. Bij de overstromingen van drie jaar geleden in Wallonië werd er voor meer dan 2,5 miljard euro schade veroorzaakt. Daarvan draaiden de verzekeraars slechts op voor de eerste 350 miljoen euro en moest de rest vergoed worden door het Waals rampenfonds.⁹⁰

De situatie rond de brede weersverzekering in Vlaanderen illustreert bovendien dat het verzekeringsmodel in de landbouwsector onder druk staat. Ondanks het belang van de verzekering voor de bescherming van landbouwbedrijven tegen klimaatschade, sloot in 2024 amper vijf tot tien

88 Seifert-Dähn, I. (2018). Insurance engagement in flood risk reduction—examples from household and business insurance in developed countries. *Natural Hazards and Earth System Sciences*, 18(9), 2409-2429.

89 Closing the climate insurance protection gap in Belgium Report on the workshop of 16/10/2023. <https://www.adapt2climate.be/wp-content/uploads/2023/12/report-on-workshop-closing-the-climate-insurance-protection-gap-in-belgium.pdf>

90 <https://www.tijd.be/ondernemen/financiele-diensten-verzekeringen/verzekeraars-slachtoffers-van-mogelijke-nieuwe-klimaatrampen-staan-er-vandaag-slechter-voor-dan-drie-jaar-geleden/10554244.html#:~:text=De%20overstromingen%20van%20drie%20jaar,worden%20door%20het%20Waalse%20rampenfonds..>

procent van de Vlaamse landbouwers een polis af.⁹¹ Die lage dekking graad zet het verdienmodel van de betrokken maatschappijen onder druk. Verzekeren wordt dan financieel oninteressant: de vaste lasten – zoals schade-expertise, polisbeheer en risicobeoordeling – moeten worden verdeeld over een te kleine klantenbasis, wat de kosten per polis sterk verhoogt. Verzekeringen zijn pas efficiënt wanneer er voldoende solidariteit is binnen de doelgroep. Ook de toekomstperspectieven zijn onzeker. De brede weersverzekering wordt momenteel geëvalueerd door het Agentschap Landbouw en Zeevisserij. Veel hangt af van de huidige Vlaamse subsidie van 65 procent. Als die na 2026 wegvalt, dreigt het systeem volledig te imploderen: verzekeraars waarschuwen nu al dat hun herverzekering – essentieel voor hun eigen risicobeheersing – quasi onmogelijk wordt.

Kortom: hoewel er opportuniteiten zijn om via verzekeraars NBS te ondersteunen en klimaatrisico's structureel te verkleinen, is de praktische haalbaarheid op korte termijn beperkt. Structurele samenwerking vergt een langetermijnvisie, voldoende dekking binnen het landbouwpubliek en coördinatie tussen actoren om het collectieve belang boven het individuele te tillen.

5.1.2.3 Voedselverwerkende bedrijven

Bedrijven in de agrovoedingssector hebben een directe economische interesse in een klimaatrobuust landschap. Ze ondervinden de gevolgen van de klimaatverandering immers in twee domeinen: enerzijds in de aanvoer van stabiele, kwalitatieve oogsten van lokale landbouwers, en anderzijds in hun eigen productieprocessen, waarvoor vaak aanzienlijke hoeveelheden water nodig zijn. Daarnaast neemt het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen (CSR) verder toe, zowel onder druk van regelgeving als van publieke opinie. Veel bedrijven communiceren actief over hun ecologische ambities, via hun websites, jaarverslagen of brochures. Uit internationale literatuur blijkt echter dat bedrijven bereid zijn te investeren in externe natuurmaatregelen mits enkele randvoorwaarden. Bedrijven verwachten dat hun bijdrage zichtbaar is (bijvoorbeeld via

communicatie of label), dat er monitoring en rapportering voorzien wordt over de behaalde impact, en dat er partnerschap wordt opgezet met lokale overheden of maatschappelijke actoren. Bovendien verkiezen bedrijven doorgaans om te investeren in concrete projecten met duidelijke doelstellingen, boven bijdragen aan een algemeen fonds waarvan de aanwending van middelen onduidelijk blijft.

Ondanks dat er aan al deze voorwaarden voldaan kan worden, heerst er bij de bedrijven die wij spraken een zekere terughoudendheid. Deze bedrijven erkennen het belang van investeren in een veerkrachtige regio, maar vrezen dat specifiek PES op korte termijn een extra financiële en administratieve belasting vormt, terwijl de baten – zoals vermeden productieverlies of reputatiewinst – vooral op langere termijn zichtbaar worden. Dat zorgt voor uitdagingen om een prijs vast te stellen van de PES-constructie. Een bijkomende uitdaging is dat een contractuele PES-regeling voor bedrijven vaak een hogere drempel vormt dan een eenmalige bijdrage aan een fonds. Een contract impliceert immers een langere looptijd, duidelijke verplichtingen en monitoring, terwijl een fonds toelaat om flexibel en vrijblijvend (eenmalig) bij te dragen. Bovendien verkiezen sommige bedrijven momenteel vooral investeringen op eigen terrein, waar de controle en zichtbaarheid van resultaten groter is. Een illustratief voorbeeld is Ardo, dat een reservoir heeft aangelegd van 150.000 m³ gezuiverd afvalwater, waarmee vijftig landbouwers hun akkers kunnen bevoelen.

Hoewel bedrijven vandaag nog voorzichtig blijven, zijn er ook hoopgevendende signalen. Tijdens een gesprek met VITO werd duidelijk dat zij wél weet hebben van ondernemingen die actief op zoek zijn naar concrete, gezamenlijk te financieren duurzaamheidsprojecten op landbouwgronden. Bovendien hoeft de blik niet beperkt te blijven tot lokale spelers: internationale bedrijven en foundations, zoals de Coca-Cola Foundation, investeren reeds in natuur- en waterprojecten in Vlaanderen via partners als Natuurpunt. Dergelijke bedrijven beschikken over middelen en hebben, mede door ESG-verplichtingen, een

⁹¹ <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1880619/verslag/1883021> en vilt.be/nl/nieuws/brede-weersverzekering-zinkend-schip-of-reddingsboei

sterke motivatie om bij te dragen aan groene en blauwgroene infrastructuur. Via dit soort partnerschappen ontstaan vaak bijkomende opportuniteiten: zodra een groot bedrijf instapt, volgen andere ondernemingen via netwerkeffecten of ketenverplichtingen. Daarom kan het voor de regio zinvol zijn om, naast lokale actoren, ook grotere (niet-lokale) bedrijven, foundations en ketenpartners te benaderen -vooral wanneer hun duurzaamheidsdoelstellingen aansluiten bij de noden van het gebied.

5.1.1.3 Co-financiëring

Gezien de beperkte interesse van de drie hoofdactoren zal er moeten gekeken worden naar alternatieven. Als de maximale prijs die kopers namelijk bereid zijn te betalen lager is dan de minimale prijs die de aanbieders van de diensten willen accepteren, dan is een PES-constructie niet levensvatbaar. In dergelijke gevallen is er mogelijk een rol weggelegd voor de overheid om cofinanciering te bieden, zodat de financiële kloof kan worden overbrugd. Cofinanciering door de overheid kan het verschil maken tussen een mislukt en een succesvol PES-programma. Deze cofinanciering moet daarbij worden afgewogen tegenover de kost van andere beleidsmogelijkheden. Zeker gezien het budget gehalveerd werd van de Blue Deal (tot 285 miljoen euro) ten opzichte van de vorige Vlaamse regering.⁹² Cofinanciering kan echter een hefboom zijn voor private spelers om uiteindelijk ook mee te stappen in een PES-verhaal.

5.2 Ruimtelijk

De ruimtelijke haalbaarheid is sterk afhankelijk of de noodzakelijke ingrepen binnen de beschikbare tijdshorizon te realiseren zijn en of de fysieke context van het gebied deze ingrepen toelaat. Om te beginnen, moeten de vereiste aanpassingen in het landschap, in verhouding staan tot de beschikbare tijd en middelen. Als de maatregelen te ingrijpend van aard zijn, kunnen ze ontmoedigend werken voor landbouwers en investeerders, vooral

wanneer de voordelen pas op de lange termijn zichtbaar worden. Landbouwers die we spraken, met uitzondering van jonge enkelingen die 15 jaar looptijd acceptabel vonden, gaven aan dat een PES-contract maximum 5 jaar mag duren. Deze looptijd is onvoldoende om de voordelen te verwezenlijken. Dit betekent in elk geval dat de schaal, aard en duurtijd van de ingrepen zorgvuldig moeten worden afgestemd op de praktische mogelijkheden van de boeren en de fysieke eigenschappen van het projectgebied.

Deze ingrepen moeten ook breed gedragen worden. Zo lijken waterbekkens volgens de boeren en voedselverwerkende bedrijven de heilige graal om de sector te redden.⁹³ Toch hebben milieuverenigingen en hydrologen daar een andere mening over; zij argumenteren dat - paradoxaal - bekkens de situatie alleen maar erger maken omdat deze zorgen voor tekorten op andere plaatsen.⁹⁴ Als een landbouwer hogerop in een stroomgebied zijn reservoir vult, blijft er minder over voor de landbouwer stroomafwaarts. Verder gaan telers net meer inzetten op waterverslindende gewassen als er water beschikbaar is, wat de tekorten alleen maar groter maakt. Tot slot gaan boeren afhankelijk worden van die systemen waardoor ze extra kwetsbaar worden als de reservoirs door droogte leegstaan.

De fysieke context van het projectgebied speelt een cruciale rol in de haalbaarheid van PES. Het terrein, de bodemgesteldheid, waterbeschikbaarheid, en bestaande infrastructuur bepalen in hoeverre bepaalde ecologische ingrepen kunnen worden uitgevoerd. Voor een succesvolle implementatie van PES is het noodzakelijk dat de fysieke context de voorgestelde veranderingen ondersteunt zonder dat er grootschalige en kostbare infrastructuraanpassingen nodig zijn. Bovendien moeten de maatregelen zodanig ontworpen zijn dat ze compatibel zijn met de huidige landbouwpraktijken, om de acceptatie onder boeren te vergroten. Daarbij is het mogelijk dat de voorgestelde NBS niet de optimale keuze blijkt. Zo bleek recent dat in Zuid-West-Vlaanderen, voor 21%

92 <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/10/01/nieuwe-vlaamse-regering-zet-blue-deal-op-droog-zaad-volgende-j/>

93 <https://www.standaard.be/weekend/hoe-de-west-vlaamse-groente-industrie-worstelt-met-de-watercrisis-de-ramp-is-het-nieuwe-normaal-geworden/36737984.html>

94 Di Baldassarre, G., Wanders, N., AghaKouchak, A., Kuil, L., Rangelcroft, S., Veldkamp, T. I.... & Van Loon, A. F. (2018). Water shortages worsened by reservoir effects. *Nature Sustainability*, 1(11), 617-622.

van het landbouwareaal een peil gestuurde drainage en stuwen interessant is. Deze percelen liggen net in de afwaartse helft van het stroomgebied van de Slijpbeek, ten noorden van het kanaal Bossuit-Kortrijk in Zwevegem en Deerlijk. Hierdoor zou het ophouden van water regelbaar worden.

Een ander belangrijk aspect van de haalbaarheid is de schaal van deelname. Als slechts een beperkt aantal boeren besluit deel te nemen aan PES, zal de impact op het landschap minimaal zijn en zal er geen robuust, veerkrachtig ecosysteem worden gecreëerd. De effectiviteit van PES-programma's is dus sterk afhankelijk van grootschalige deelname om voldoende impact te hebben. Daarbij is het essentieel om na te gaan welke schaal nodig is om substantiële ecologische en economische voordelen te realiseren. Dit kan inhouden dat er incentives en ondersteunende maatregelen nodig zijn om een kritische massa van deelnemende boeren te bereiken. De schaalvoordelen bij de uitvoering van de ingrepen spelen hierbij eveneens een rol. Als de ingrepen gezamenlijk veel goedkoper uitgevoerd kunnen worden, is het wellicht efficiënter voor de betrokken overheden om de gronden aan te kopen en het project zelf te realiseren. Ondanks dat je met PES in theorie een heel bekken kan opnemen, werkt PES beter bij kleinschalige, eenvoudige ingrepen.

Concluderend, de ruimtelijke haalbaarheid van PES in onze situatie lijkt mogelijk, maar succes hangt af van een combinatie van factoren. De noodzakelijke ecologische ingrepen moeten realistisch, breed gedragen en uitvoerbaar zijn binnen een afgebakende tijdshorizon en de fysieke context van het projectgebied. Bovendien is brede deelname essentieel om de gewenste impact te realiseren en een robuust landschap te creëren.

5.3 Bestuurskundig

Onderzoek heeft aangetoond dat naast economische factoren, ook niet-economische factoren zoals vertrouwen en participatie in het ontwerp van PES-programma's een cruciale rol spelen in de

beslissing van landbouwers om deel te nemen aan dergelijke programma's op een duurzame manier.⁹⁵ Hoewel economische overwegingen, zoals de kosten van alternatieve landbouwpraktijken, niet kunnen worden genegeerd, blijkt uit onderzoek dat elementen zoals het proces van het ontwerpen en implementeren van PES-programma's essentieel zijn voor het succesvol betrekken van boeren.⁹⁶ Het wantrouwen tussen landbouwers en de overheid kan de succesvolle implementatie van PES aanzienlijk bemoeilijken. Een van de redenen – maar zeker niet de enige of belangrijkste – dat landbouwers zich niet engageren in een beheerovereenkomst komt door een gebrek aan vertrouwen in de overheid.⁹⁷

Historisch gezien hebben veel boeren een complexe relatie met overheidsinstanties. Beleidsveranderingen, onverwachte regelgeving, en veranderende subsidiestromen onder het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) hebben soms geleid tot onzekerheid en financiële instabiliteit voor boeren. Deze ervaringen kunnen resulteren in een gevoel van wantrouwen ten aanzien van nieuwe overheidsinitiatieven, waaronder PES-programma's. Boeren zijn mogelijk sceptisch over de motieven van de overheid en vrezen dat PES-regelingen meer bureaucratie en controle met zich meebrengen zonder dat daar voldoende voordelen tegenover staan.

Het wantrouwen wordt verder versterkt door ervaringen waarbij beleidsmakers onvoldoende rekening houden met de kennis en ervaring van de landbouwgemeenschap. Boeren kunnen zich ondergewaardeerd of niet gehoord voelen in het proces van beleidsvorming. Als PES-programma's worden ontworpen en opgelegd zonder voldoende consultatie en participatie van boeren, is de kans groot dat zij terughoudend zijn om deel te nemen. Dit benadrukt het belang van co-creatie en transparante communicatie bij het ontwikkelen van PES-initiatieven.

Om wantrouwen te verminderen en de deelname van landbouwers aan PES-programma's te vergroten, is het cruciaal dat de overheid en PES-

⁹⁵ Corbera en Pascual, 2012; Van Hecken en Bastiaensen, 2010

⁹⁶ Gintis, 2000

⁹⁷ HOW TO IMPROVE AGRI-ENVIRONMENT SCHEME UPTAKE AND PROVISION Results from an online questionnaire undertaken by PARTRIDGE, Interreg North Sea Region. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/how-to-improve-agri-environment-scheme-uptake-and-provision-results-from-an-online-questionnaire-undertaken-by-partridge-interreg-north-sea-region>

schemabeheerders inspanningen leveren om vertrouwen op te bouwen. Dit kan worden bereikt door boeren actief te betrekken bij het ontwerp en de implementatie van PES-programma's en transparant te zijn over de doelen en voordelen van de programma's. Daarnaast kunnen proefprojecten en demonstraties nuttig zijn om boeren te laten zien hoe PES-programma's in de praktijk werken en om positieve voorbeelden te bieden van succesverhalen. Niet enkel de landbouwers kunnen achterdochtig zijn over de motieven van de overheid. De private actoren die we wensen aan te spreken zouden zich de vraag kunnen stellen waarom zij juist moeten betalen en niet de overheid. Het is immers de overheid die moet voldoen aan Europese wetgeving. Daarnaast maken de verschillende overheden visieteksten op voor een ecologische transitie van verschillende gebieden. Het lijkt dat de overheid op deze manier de tering niet naar de nering wenst te zetten en omwille van politieke en budgettaire overwegingen de zwartepiet doorspeelt naar private actoren.

Ondanks de potentie van PES-programma's blijft er echter onzekerheid bestaan, ook in dit hypothetische scenario, over cruciale aspecten, zoals wie de mediatie tussen de verschillende betrokken partijen zou moeten verzorgen en welke structuren nodig zijn om de programma's effectief te beheren en implementeren. PES biedt mogelijkheden om de overheid slechts minimaal te betrekken. In een gebied waar landbouwers wat op gespannen voet staan met de overheid biedt dit een voordeel. Ook het samenwerken en cofinancieren van verschillende publieke actoren, met allemaal afgelijnde bevoegdheden, is een mogelijk struikelblok.

Naast de eerder besproken factoren is het ook

cruciaal om te erkennen dat het overkoepelende beleidskader vaak geen duidelijke langetermijnvisie biedt, noch consistentie tussen bestuurslagen. In de EU-context tracht de Commissie met de recente Vision for Agriculture and Food een kader te schetsen tot 2040⁹⁸, maar critici wijzen erop dat de instrumenten, doelstellingen en afstemming met nationale hervormingen vaag blijven.⁹⁹

Deze beleidsonzekerheid voedt het wantrouwen onder landbouwers: benoemingen van nieuwe ministers, verschuivende prioriteiten en herzieningen van het GLB kunnen boeren het gevoel geven dat een toezegging van vandaag morgen achterhaald kan zijn. Timpanaro et al. (2023) illustreren hoe dergelijke hervormingen in de EU-landbouw bijdragen aan onzekerheid en terughoudendheid.¹⁰⁰

De veronderstelling dat de "business case" eerlijk is, kan pervers uitpakken. Immers, het is de overheid die moet voldoen aan Europese milieudoelstellingen zoals waterkwaliteit en overstromingspreventie. Het valt te betwijfelen of het rechtvaardig is om de kosten af te wentelen op boeren of private partijen. Onderzoekers in de VS wijzen er bijvoorbeeld op dat boeren weerstand kunnen hebben tegen programma's waarvan ze de indruk hebben dat de publieke verantwoording wordt doorgeschoven naar hen.^{101,102}

Bovendien onderschrijven tal van evaluaties dat de praktische uitvoering vaak tekortschiet door gebrek aan capaciteit, technische expertise of monitoring.^{103,104} Programma's falen niet zelden doordat lokale overheden of beheerders niet over voldoende middelen of deskundigheid beschikken om toezicht, controle en aanpassingen adequaat uit te voeren.

98 European Commission: Vision for Agriculture and Food. https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/vision-agriculture-and-food_en

99 CAN, position paper "CAN Europe on the "vision for agriculture and food". <https://caneurope.org/position-paper-vision-for-agriculture-and-food/>

100 Timpanaro, G., Scuderi, A., Guarnaccia, P., & Foti, V. T. (2023). Will recent world events shift policy-makers' focus from sustainable agriculture to intensive and competitive agriculture?. *Heliyon*, 9(7).

101 White, A., & Faulkner, J. (2019). Enhancing Participation in Payment for Ecosystem Services Programs: Understanding Farmer Perspectives. The University of Vermont Extension: Burlington, VT, USA.

102 Vermont Farmer & Agricultural Service Provider Perspectives on Payment for Ecosystem Services Programs. <https://www.whiterivernrcd.org/vermont-farmer-agricultural-service-provider-perspectives-on-payment-for-ecosystem-services-programs>

103 Idem

104 McGrath, F. L., Leimona, B., Amaruzaman, S., Rahadian, N. P., & Carrasco, L. R. (2019). Identifying payments for ecosystem services participants through social or spatial targeting? Exploring the outcomes of group level contracts. *Conservation Science and Practice*, 1(7), e49.

In een context waar boeren wantrouwig zijn tegenover overheidsinstanties en waar publieke actoren zelf worstelen met rolverdeling, is het voorstelbaar dat de rol van mediator of beheerder (in een PES-programma) op gespannen voet komt te staan: wie neemt de verantwoordelijkheid, wie zorgt voor geschillenbemiddeling, en hoe kan de legitimiteit van het systeem gewaarborgd worden? Dit zijn belangrijke vragen waarmee rekening gehouden moet worden bij de ontwikkeling van een PES-programma.

5.4 Juridisch

De Europese wetgeving legt de nationale en (afgeleid) lokale overheden harde doelen op inzake waterkwaliteit, biodiversiteit... Die moeten behaald worden ongeacht de kosten en baten ervan. Voor nationale en lokale overheden (en hun inwoners) wordt het probleem dan tot een kostenvraagstuk herleid: hoe kunnen de doelen aan de laagste kosten behaald worden? De juridische context dwingt ons dus tot het nemen van initiatieven. Ook de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en de EU-taxonomieverordening, die bedrijven vanaf 2024-2025 verplichten om hun duurzaamheidsimpact duidelijk te rapporteren en te onderbouwen, helpen om private actoren (zoals voedselverwerkende bedrijven) te responsabiliseren en financieel te betrekken bij milieudoelstellingen. Ze versterken de maatschappelijke druk én de economische prikkel voor bedrijven om actief bij te dragen aan lokale natuurgebaseerde oplossingen.

De specifieke juridische haalbaarheid van Payment for Ecosystem Services (PES) hangt samen met diverse aspecten zoals de tijdshorizon van verplichtingen, eigendomsstructuren, en de compatibiliteit met bestaande of toekomstige wetgeving. In principe staat er wettelijk weinig in de weg van het financieel arrangement via contracten. Zelfs indien de overheid een fonds financieel zou ondersteunen, hoeft dit niet noodzakelijk onder de stringente regels van staatssteun te vallen, o.a. door de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (AGVV) en de-minimisregel. Ook hier geldt in principe wel de voorwaarde van additionaliteit; men mag geen subsidies geven voor zaken die wettelijk verplicht zijn.

De problemen zouden wel kunnen ontstaan bij de uitvoering. Verschillende (grond-) ingrepen

kunnen wél vergunning- of meldingsplichten met zich meebrengen. Ingrijpende aanpassingen in landschapsinrichting (zoals hermeandering, aanleg van wetlands, vernatten van percelen of verwijderen van drainage) kunnen vallen onder: Omgevingsvergunningsplicht (Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening – VCRO), Natuurvergunningen (Natuurdecreet), Meldingsplichten bij het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) of Departement Omgeving. Bijvoorbeeld het (deels) stopzetten van landbouwgebruik op een perceel om het te vernatten, kan in landbouwgebied problematisch zijn zonder vergunning. Landbouwers geven nu reeds aan dat ze moeilijk aan vergunningen geraken om uitgegraven grond (om buffercapaciteit aan te leggen) te verzetten.

Het PES-programma moet bovendien compatibel zijn met bestaande vereisten binnen het GLB. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de EU bevat sinds de hervorming van 2023 concrete regels over teeltvrije zones langs waterlopen. In Vlaanderen is dit uitgewerkt in het Vlaams GLB-Strategisch Plan 2023–2027 onder de randvoorwaarden en de goed landbouw- en milieucondities (GLMC's). Volgens GLMC 4 zijn landbouwers verplicht om een onbeteelde bufferstrook aan te houden langs bepaalde waterlopen. Concreet moet er langs waterlopen 1m teeltvrije strook zijn zonder grondverwerking. Tot 3m vanaf de bovenste rand van het talud mogen geen pesticiden gebruikt worden en tot 5m moet er een bemestingsvrije strook blijven. Deze regels beletten geen functionele begroeiing (zoals ripariaanse vegetatie) rond de waterloop om de kwaliteit van het water te verhogen. Bij boeren leeft vooral de vrees dat een uitbreiding van de natuurherstelwet in de toekomst tot aanzienlijk grondverlies kan leiden. De waterrichtlijn betekent dan weer dat de bufferzones op de akker groter moeten, waardoor een kleiner deel van de akker beplant kan worden. Als toekomstige verplichtingen en verstrengingen geen ruimte laten voor bijkomende natuurgebaseerde oplossingen die een extra bron van inkomsten genereren, wordt deze business case de facto onmogelijk.

De eigendomsstructuren in het projectgebied vormen een laatste uitdaging. Het is vaak onduidelijk hoeveel boeren in de regio daadwerkelijk eigenaar zijn van hun grond, en hoeveel land in pacht wordt gebruikt. Voor pachters is de vrijheid om hun grond aan te passen beperkt door de contractvoorwaarden met grondeigenaren. Ook de contracten met de

voedselverwerkende bedrijven die afnemers van hun producten zijn, kunnen een impact hebben op een nieuwe verbintenis onder het PES-systeem.

5.5 Sociaal

De sociale haalbaarheid van Payment for Ecosystem Services (PES) wordt sterk beïnvloed door de context waarin het systeem wordt geïntroduceerd. De overgang naar een PES-model in een sector – zeker in Zuid-West-Vlaanderen – die traditioneel gericht is op de internationale markt, brengt uitdagingen met zich mee.

Zoals reeds aangehaald bij de bestuurskundige uitdagingen is er de politieke en maatschappelijke context. Boeren voelen zich vaak overvraagd door een opeenstapeling van eisen, zoals milieumaatregelen, veranderende regelgeving en stijgende productiekosten. Deze druk leidt regelmatig tot wantrouwen en weerstand tegen nieuwe initiatieven. In dit klimaat kan een PES-systeem – ondanks dat het vrijwillig is – gezien worden als “nog een extra maatregel”. Dat risico is groot wanneer PES onvoldoende wordt uitgelegd of ondersteund. Sommige landbouwers vertonen bovendien een zekere allergie voor milieumaatregelen, die vaak ervaren worden als beperkingen van hun autonomie en productiecapaciteit. Daar komt bij dat er nog altijd een stigma rust op biologische landbouw: in Zuid-West-Vlaanderen waren er in 2022 slechts 8 biobedrijven actief (1,18%), terwijl het aantal biobedrijven in Vlaanderen in zijn geheel wel toeneemt.¹² Nochtans zit het aantal biobedrijven op Vlaams niveau wel in de lift. Om deze weerstand te overwinnen, is het belangrijk om PES niet alleen te positioneren als een milieumaatregel, maar ook als een kans om nieuwe inkomsten te genereren en bij te dragen aan een duurzamer bedrijfsmodel.

Landbouwers zijn de zwakste schakel in de voedselketen: zij kampen met lage prijzen voor hun producten, stijgende grondstofkosten en toenemende administratieve verplichtingen. Hun marge om nieuwe risico's of lasten te dragen is daardoor beperkt. Wanneer de verantwoordelijkheid voor natuurgebaseerde oplossingen vooral bij landbouwers wordt gelegd, dreigt hun kwetsbaarheid verder te vergroten – zeker indien er geen voldoende compensatie of ondersteuning tegenover staat. Daarnaast is er het risico op free riding: landbouwers of andere actoren die

niet deelnemen, kunnen toch profiteren van maatregelen die door anderen worden genomen. Ook een mismatch tussen schaalniveaus dreigt: de voedingsindustrie is intussen grotendeels internationaal georganiseerd, terwijl PES-initiatieven vaak lokaal worden ingericht. De focus op lokale boeren miskent zo mogelijk de bredere schaal waarop baten en lasten zich voordoen. Dit alles roept vragen op rond distributional justice: dragen de meest kwetsbare actoren niet onevenredig veel lasten, terwijl grote spelers relatief meer profiteren?

PES-systemen creëren ook nieuwe afhankelijkheden en machtsverhoudingen. Wanneer een contract afloopt, kan een boer hogere vergoedingen eisen om maatregelen voort te zetten, of dreigen ermee te stoppen. Dit zet druk op andere betrokkenen en kan de stabiliteit van het systeem ondermijnen. Ook ecologische paradoxen liggen op de loer. Een bekend voorbeeld is het reservoireffect: de aanleg van waterreservoirs kan lokaal watertekorten oplossen, maar stroomafwaarts juist nieuwe tekorten veroorzaken. Bovendien stimuleert extra watervoorraad soms de teelt van meer waterverslindende gewassen, waardoor de druk op het ecosysteem opnieuw toeneemt. Boeren worden zo afhankelijk van technische oplossingen die hen tegelijk extra kwetsbaar maken wanneer die systemen (bijvoorbeeld door droogte) falen.

Een cruciale factor voor de sociale haalbaarheid van PES is de rol van sectororganisaties, zoals landbouworganisaties en coöperaties. Zij kunnen een brug vormen tussen beleidsmakers en boeren, door te sensibiliseren, voordelen uit te leggen en ondersteuning te bieden bij de implementatie. Ze kunnen ook zorgen voor een forum waarin feedback van landbouwers geïntegreerd wordt, zodat het systeem beter aansluit bij hun noden. De vereniging Vockestaert in het Groenfonds Midden-Delfland is een concreet voorbeeld van hoe zo'n rol ingevuld kan worden.

Tegelijk schuilt er gevaar in de administratieve en juridische complexiteit van PES-overeenkomsten. Bij een te hoge last zullen vooral kleinere landbouwbedrijven afhaken, terwijl grotere, professionelere spelers wel kunnen instappen. Bovendien dreigen grotere actoren de agenda te domineren. Om dit te vermijden, is het belangrijk dat coöperaties, belangenorganisaties en eventueel de overheid structureel waken over procedurele rechtvaardigheid en toegankelijkheid.

Ten slotte valt op dat PES-initiatieven zich vaak richten op economische baathebbers, terwijl bredere maatschappelijke groepen – burgers en lokale gemeenschappen – nauwelijks formeel worden betrokken. Nochtans profiteren zij mee van betere waterkwaliteit, minder overstromingsrisico en meer ecologische veerkracht. Hun afwezigheid in de governance beperkt de inclusiviteit van het systeem en kan het maatschappelijk draagvlak verzwakken.

Daarom is het belangrijk om mechanismen uit te werken die zowel de positie van kwetsbare boeren versterken als ruimte creëren voor participatie van burgers en lokale gemeenschappen. Alleen zo kan PES bijdragen aan meer eigenaarschap, sociale rechtvaardigheid en lange-termijnstabiliteit.

6 Conclusies en aanbevelingen

Zaaien zonder budget is oogsten zonder resultaat

De business case vertrok vanuit de vaststelling dat landbouw een sleutelrol speelt in de manier waarop we het landschap en het watersysteem van de Slijpbeekvallei vormgeven. Landbouw is en blijft in essentie een economische sector die instaat voor onze voedselproductie, maar opereert vandaag binnen een veel breder ruimtelijk en maatschappelijk kader. Een veerkrachtige toekomst voor de vallei kan dan ook enkel tot stand komen wanneer maatregelen en inrichtingsvoorstellen in nauwe samenwerking met landbouwers worden ontwikkeld. Een belangrijke uitdaging voor de komende jaren bestaat erin om de voorwaarden te blijven creëren voor een leefbare en toekomstgerichte landbouw. Waterbeschikbaarheid, ruimte voor productie en een kwalitatieve open ruimte zijn daarbij onmisbare elementen. In een productief en klimaatrobuust landschap kunnen verschillende functies – landbouw, natuur, water, recreatie – elkaar versterken. Landbouw behoudt daarbij een centrale positie als grootste grondgebruiker, maar maakt deel uit van een geïntegreerde aanpak waarin gedeeld ruimtegebruik en samenwerking de basis vormen.

Hoewel in deze business case verschillende potentiële andere baathebbers werden geïdentificeerd die traditioneel niet betrokken zijn bij natuurgebaseerde oplossingen, toont de marktverkenning aan dat het opzetten van een Payment for Ecosystem Services (PES) in Zuid-West-Vlaanderen geen sinecure is. Landbouwers tonen zich – zij het met kritische bedenkingen – voorzichtig bereid om mee te stappen in het verhaal. Maar langs de vraagzijde blijft het enthousiasme voorlopig relatief beperkt. De Watergroep, verzekeraars en voedselverwerkende bedrijven nemen een afwachtende houding aan of zetten in op interne, gecontroleerde strategieën. De reden is eenvoudig: onzekerheid over de ecologische én economische impact van de maatregelen, gecombineerd met de moeilijkheid om deze baten sluitend te monetariseren, maakt

hen terughoudend. Toch zijn er ook projecten waarbij wél samenwerkingen tot stand komen, bijvoorbeeld in het kader van Weerbaar Water-Land-Schap, waar sectororganisaties een brugfunctie opnemen.¹ Hoewel Weerbaar Water-Land-Schap geen PES-instrument gebruikt, toont het wel hoe gebiedsgerichte coalities – met landbouwers, lokale besturen, natuurorganisaties en wetenschappers – samen landschapsoпlossingen realiseren die klimaatweerbaarheid verhogen.

De vraag rijst dus welke aanpak wél perspectief biedt. De klassieke pistes lijken onvoldoende antwoord te bieden. De aanpak van onder andere beheerovereenkomsten, coregelingen en niet-productieve investeringssteun kunnen rekenen op beperkte bijval bij landbouwers, onder meer omdat ze vaak weinig flexibel en administratief belastend zijn. Onteigening versterkt dan weer de reeds gespannen relatie tussen overheid en boeren. Verstrengde regelgeving verhoogt de druk verder. En business-as-usual – zoals bijkomende investeringen in zuiveringstechnologie door De Watergroep – vertaalt zich uiteindelijk in hogere drinkwaterfacturen voor burgers, zonder de co-benefits te genereren die natuurgebaseerde oplossingen wel bieden.

Wat deze case vooral duidelijk aantoont, is dat zonder publieke cofinanciering er geen publieke meerwaarde gerealiseerd wordt. Het is een illusie om de opstart van een PES-systeem volledig op private schouders te leggen. De meest haalbare aanpak is misschien wel die van het Westcountry Rivers Trust: klein beginnen, op lokaal niveau. Starten met eenvoudige, haalbare maatregelen en partnerschappen, waarbij de eerste successen het vertrouwen van actoren kunnen winnen. Dit biedt ruimte voor kennisopbouw over vergunningen, beheerstructuren en sociale impact, en laat toe om het systeem gaandeweg bij te sturen. Enkel zo kan op termijn een model groeien waarin publieke financiering minder dominant wordt. Tegelijkertijd moet worden erkend dat een kleinschalige aanpak

niet voor alle actoren even aantrekkelijk is. Tijdens verschillende gesprekken werd benadrukt dat sommige vormen van samenwerking beter functioneren op een groter schaalniveau, waar grotere bedrijven en waterbedrijven instappen omdat de landbouwoppervlakte, de impact en het organisatiemodel omvangrijk genoeg zijn. Voor een relatief klein gebied zoals de Slijpbeekvallei kan dat betekenen dat financiering moeilijker los te krijgen is, zeker van partijen die streven naar schaalvoordelen, meetbare impact en een robuuste leveranciersketen. Een toekomstgericht PES-systeem hoeft deze twee logica's echter niet uit te sluiten: een lokale piloot kan dienen om lessen te trekken en vertrouwen op te bouwen, terwijl parallel kan worden verkend hoe een opschaling naar een ruimere regio meer landbouwers, meer impact en meer interessante partners kan aantrekken.

Voor de verdere verankering van PES is het bovendien aangewezen om contracten te koppelen aan de grond in plaats van aan de persoon. In Vlaanderen werd dit idee van convenanten eerder onderzocht, maar niet doorgevoerd (Bogaert et al., 2018). In het buitenland bestaan er contracten tot 80 jaar die aan een perceel verbonden zijn (Schomers & Matzdorf, 2013). Dit kan ook een antwoord bieden op het probleem van korte pachttermijnen in de regio, waardoor landbouwers vandaag weinig motivatie hebben om langetermijnmaatregelen te nemen (Renting & Ploeg, 2001).

Daarnaast zijn er verschillende concrete mogelijkheden om overeenkomsten tussen overheid en landbouwers werkbaarder te maken in Vlaanderen. Zo kunnen bijvoorbeeld beheerovereenkomsten hervormd worden in de richting van collectieve contracten, zoals in Nederland waar een financiële stimulans geldt wanneer meerdere landbouwers in een gebied deelnemen. Dit creëert niet alleen schaalvoordelen, maar versterkt ook het community-gevoel dat vandaag vaak ontbreekt. Meer flexibiliteit en inspraak zijn eveneens cruciaal: denk aan resultaatsgerichte overeenkomsten, waarbij landbouwers zelf bepalen hoe ze doelen behalen, of aan veilingmechanismen. Lagere administratieve lasten en een betere positionering van beheerovereenkomsten als een vorm van inkomensdiversificatie kunnen de aantrekkelijkheid verder vergroten.

Ook bij verzekeraars blijven kansen liggen. Door ecologische voorwaarden te koppelen

aan lagere premies kan een win-win ontstaan. Bovendien dringt een grondige evaluatie van de Brede weersverzekering zich op. Wat de Watergroep betreft, zou de band met de lokale aandeelhoudende gemeenten versterkt moeten worden. Met de hernieuwde profilering van waterzuiveringsbedrijven richting waterbedrijven zijn er wel kansen voor betrokkenheid met een lokaal engagement. Gemeenten zouden dan weer kunnen experimenteren met verlaagde pachten voor landbouwers die in PES-initiatieven stappen.

Ten slotte is er ruimte om ook niet-lokale baathebbers te verkennen. Zo kan vegetatie die waterkwaliteit verbetert, ook dienen als grondstof voor eiwitten in diervoeding – een waardevolle reststroom voor de agrovoedingsindustrie. Door dergelijke circulaire toepassingen in het PES-denken te integreren, verbreedt men zowel het investeringspotentieel als de maatschappelijke relevantie van het systeem. Dit vergt wel de nodige wettelijke aanpassingen, bijvoorbeeld rond het gebruik van onbeteelde bufferstroken.

Kortom, PES kan in Zuid-West-Vlaanderen een waardevolle aanvulling zijn op de bestaande instrumenten, maar enkel indien publiek geld wordt ingezet om vertrouwen te creëren en de eerste stappen mogelijk te maken. Door kleinschalig te beginnen, met meer flexibiliteit, collectieve contracten, grondgebonden afspraken en nieuwe partnerschappen met verzekeraars en bedrijven, kan er langzaam gewerkt worden aan een robuuster en inclusiever systeem dat zowel ecologische als maatschappelijke meerwaarde biedt. Om dit te laten slagen, is echter meer nodig dan alleen financiële prikkels. Er is nood aan een duidelijk beleidskader en een aangepast instrumentarium binnen het openruimtebeleid om verschillende functies beter op elkaar af te stemmen. Enerzijds moet landbouw rechtszekerheid krijgen bij het nemen van brongerichte maatregelen, en moeten deze maatregelen zo breed en toegankelijk mogelijk worden aangeboden. Anderzijds is een lokale, op maat gemaakte afstemming nodig tussen landbouw, natuur, waterbeheer, recreatie en andere openruimtefuncties. Zo'n maatwerkbenadering

Onderzoekers

Ann Crabbé, Steven De Vadder, Maira Finizola e Silva, Tara Op de Beeck, Joeri Vandendriessche, Caroline Van Esbroeck, Wito Van Oijstaeijen

Onderzoeksleider

Thomas Machiels

Promotoren

Tom Coppens, Tine Compernelle, Robby Houben, Sebastien Lizin, Wouter Van Dooren, Steven Van Garsse